

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Christophori Longolii Lvcvbrationes

Longolius, Christophorus

Lvgdvni, 1542

Christophori Longolii Ad Lvterianos Qvosdam Iam Damnatos, Oratio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69441](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69441)

mani iudicio : ad quem cum summam rerum omnium potestatem, magno Deus hominesq; consensu detulerint, qua tamen is est in summo rerum fastigio modestia, monere uos atque adeo comiter rogare sustinuit, ne mihi puerilis illa declamatio fraudi esset, quominus ciuitatem hanc, qua me frequenti Senatu liberaliter donassetis, iudicio etiam uestro tueri atque retinere possem.

DIXI.

CHRISTOPHORI
LONGOLII AD LV-
TERIANOS QVOSDAM
IAM DAMNATOS,
ORATIO.

IEA esset apud me causæ uestre ratio, ut neq; uobiscum iam agi fas esse ducerẽ, & uos perpetuo quodam uoluntatis uestre iudicio ita de reip. Christianæ statu persuasos putarem, ut nulla cuiusquam oratione ab ista sententiâ deduci possetis: non equidẽ committerẽ, id ut negotij nũc deniq; suscepisse uideri possem, in quo nec à uobis, quibus maxime consultum uellem, ullã essem omnino gratiam initurus, & eos quorũ potissimum sequerer autoritatem, etiam grauisime offensurus. Vos enim consiliorũ uestrorũ conscientia freti, aut laborẽ hũc meum quasi inanem & superuacaneũ aspernaremini, aut me non tam rebus uestris consulere, quàm tẽporibus serui-

h 4 re, 46

re, ac etiam potentioribus me uenditare statim iudicaretis. Illi contra, studium erga uos meum condemnarent temeritatis, qui uobiscum disceptatione & consilio adhuc agerem, quos nulla ad sanitatem redeundi facta potestate, & Pont. Maximus de amplissimi collegij sententia impietatis iam dānasset, & Cesar ipse ex Senatus autoritate etiā hostes iudicasset. Verum cum ego uos neque ea esse arrogantia putem, ut cuiusquam consilium temere despiciatis, & quodam humanæ mentis errore magis esse prolapsos arbitrer, quàm ut quod ipsi ducatis impiū, id ad extremū pertinaciter tueri uelit, neque de eo sane dubitem, sic uestrum de Republica iudicium adhuc esse damnatum, ut matura errati confessione relictum deprecationi locum experturi sitis: nihil me ab hominis Christiani liberalitate alienum facturum puto, si me uobis hoc uestro tempore consiliarium obtulero, & quæ mihi de rationibus uestris etiam atque etiam cogitanti in mentem uenerunt, ea uobis accuratissime omnia fidelissimeq; hic exposuero. Etenim uobis omni asseueratione confirmare possum, me neque cuiusquam beneficijs auctum, neque alicuius iniurijs compulsam, neq; spe alia, nisi uos Reipublicæ reconciliandi adductum, neque omnino officium aliud atque boni uiri secutum, huc descendisse: Christianæ enim me ciuitatis esse ciuem memini: quem ex Christi Optimi Maximi instituto non modo necessarios suos & ciueis, sed alienos etiam & hostes omni beneuolentia complecti oporteat: non ita quidem, ut eorū uitijs indulgeamus (id enim ab amici hominis officio est longe remotissimum) sed ut eos ab omni errore diligenter amiceq; abductos ad bene beateq; uiuendi rationem traducamus. Quæ quidem una si uobis satis iusta officij causa esse uidebitur, ut certe
apud

apud homines religione Christianos iusta existimari debet & pia: æquum est etiam illud nos à uobis impetrare, ut sicubi à sententia uestra abhorrere uidebimur, ne uos mihi propterea in odio esse suspicemini, qui uobiscum inimicitias nullas unquã gesserim, & casum istum uestrum semper sim miseratus magis quàm uel oderim, uel grauioribus malis premendum censuerim. Sed nec sane rationibus uestris aliter commode prospicere queam, nisi causæ cur à uobis hoc in genere discrepem, paulò interdum liberius à nobis explicetur. In quo si cum aliquo doloris sensu uulnera uestra tractari nonnunquam continget: succurrat uobis statim, eum esse me, qui nec illa fecerim, & facta uehemèter doleam, & ut aliquando curètur, medicamenta unus hoc tempore adhibeam. Quod ipsum si feceritis, nec me ulla animi cõtentione, sed sola opinionis dissensione à uobis disidere existimabitis: simul utrunq; (opinor) fiet, tum ut ea quæ à me uobis ad salutem fidsime atq; amãtissime proponuntur, in eã ipsi in quã spero et opto partè accipiatis: tum uerò ut neq; uos ullo tẽpore huius uestri silentij, neq; me impertiti uobis hodie cõsiliij magnopere pœniteat. Atque ut inde potissimum orationis nostræ ducatur initium, unde tota nobis causæ huius suscipiendæ ratio est exorta, Quo loco sint res uestræ, uideatis. Et quãquam ex imperita multitudine nonnulli, rerum scilicet nouarum magis quàm uobis amici homines, de eo uos laudare uideantur, quòd præclarum quoddam aduersus paucorum potentiam facinus sitis aggressi: tamen urgemini undique, & quod inuitus dico, sed neque dissimulari iam, neque negari potest, & uos à me, si non libenti, at æquo certe animo dictum audiatis oportet: omnes aditum uestrum boni defugiunt, omnes sermonem

h s auersan

auersantur: Iudices postulantis uobis ius denegant,
 principes nullum honorem communicant, sacerdotes uos
 à templis & sacris arcent. Ad quæ quidem si obfirmato
 animo iam obduruistis: quod ipsum mihi facile persuade-
 re non possum: quis enim ullo Christianæ probitatis pu-
 dore, tam graue ciuium suorum de se iudicium tam disso-
 lute negligat & aspernetur? Sed tamen si ea uobis omnia
 contemnenda nunc putatis, nec uos fortunæ uestræ etiam
 dum pœnitet: ecquemnam tum ratio uestra exitum habi-
 tura est, cum uos & Pontifex Maximus, tanquam perpe-
 tuos religionis hostes, diris omnibus defixerit, & Cæsar
 etiam bello acerrime persequi cœperit? In Bohemiam,
 credo, exulatum confugietis, eorum præsidio extremis
 temporibus usuri, quorum uos in causam demisisse opina-
 mini. Quid autem, si duriores illi, ut est profecto, condi-
 tionem uestram quàm suam arbitrati, noua se & aliena
 inuidia premi nolent? Nam cum ipsi alijs atque alijs in-
 ter se partibus sint infecti, nec leuius secum quàm nobis-
 cum dissideant: tum uerò si neq; incredibili omniũ morta-
 lium odio ardere, neq; bonorũ clementia uel misericordia
 potius adhuc uiuere nesciunt. Quod ut uoluntario exilio
 uos à legum seueritate apud eos uindicare possit, sustine-
 bitis ne tamen, ut præter miseræ atque sollicitæ fugæ cala-
 mitatem, non iam diuinæ ciuitatis ciues, & Christiani, sed
 aut Hussiani, aut Valdenses, aut quo uos in numero qui-
 dam iam ponunt, exules Luteriani, & sitis & numere-
 mini? Ego quidem quosnam uos potissimum appellarem,
 & in ipso orationis meæ aditu statim quæsiui, & hic
 nondum sane reperio. Ciues? qui à Christianæ ciuitatis
 cōsensu desciuistis. Hostes? qui Christi persuasionem ad-
 huc profitemini. Christianos? qui Christianæ pietatis con-
 cordiæ

cordiæ aduersamini. Luterianos? qui nondum ita puto insanistis, ut tam graui ignominia à nobis affiendi sitis. Neque enim certe uos in ueterem reipublicæ gratiam restituendos suscepissem, si de uobis, quemadmodum de cæteris qui in eadē sunt causa penè omnibus, omnino desperassem. Sed quocumque uos dici nomine conueniat, & adhuc appellare fas sit: equidem nec quæ uobis apud Hermanduros Quadosq; subsidij spes ostēdatur, satis uideo, qui uos ibi quoque firmissimis reipublicæ præsidij interclusum iri perspiciatis semperq; inuisos Sarmatis, Sauro-matis, Pannonibus, Gallis, Italis, Germanis, & cunctis ijs quæ Hercinium saltum accolunt nationibus exosos fore non ignoretis. Nec enim solum infestos habetis domi bonos omnes, sed exteras etiam gētes omnes inimicas. Quò non enim terrarum, quæ nō maria grauis istius uestri erroris fama iam peruasit? Aduersantur scilicet causæ uestræ Hispaniæ, aduersantur Britannia: oderūt eam Dacæ, oderunt Illyrj: damnant denique illi ipsi, quos paucis annis ad religionis imperium adiunctos esse audistis, Afri, Aethiopes & Indi. Atque hæc ipsa cum talia sint, ut nihil mea sententia acerbius aliud fingi possit (mortem mihi equidem ipse optandam putarem, si tam graui, non dico uel gentium, uel ciuium meorum omnium, sed eorum quibuscum domi uiuo hominum iudicio damnarer) tam afflictæ, inquam, res uestræ cum sint, ne illud quidem uobis solatio ut sit, etiam uereor, quòd tuendæ reipublicæ causa in orbis terræ & iniqua ciuium uestrorum odia incurra-tis: nisi fortasse sic uestram ipsi causam probatis, sic uos amatis, sic uobis placetis, ut cæteros mortales, qui tamen augustæ illius neque persuasionis, neque spei, neque charitatis religione uobis concedant, omneis præ uobis insci-
tia

tia

tie uecordiæq; condemnetis . Quod quàm superbum sit,
 & à Christiana modestia alienum, ipsi profecto intelli-
 gitis. Atque hoc fieri quidem posse non negem, ut uos recta
 sapere & uera sentire ipsi existimetis. Sed unde illud tan-
 dem uobis constat, uos in eo solos bene sentire, in quo to-
 tam rempublicam desipere iudicetis? si tot maiorum no-
 strorum ætates, tantushodie gentium cōsensus, si ad unum
 deniq; omnes quicumque ulla uel doctrinæ, uel iudicij, uel
 sanctitatis laude floruerūt, magni & clari homines, in re
 toties decertata, & in eandē semper rationem dijudicata,
 errare potuerunt: uos non decipi, uos nō falli, quī tandem
 potestis? An uobis modo Deum esse propitium, cæteris, à
 quibus colatur, omnibus iratū atq; infestum putatis? Non
 tam credo male neq; de genere humano, neq; de natura il-
 la, ut præstantissima, sic etiam optima & certe mortalibus
 amicissima, iudicabitis. Sed ut illum à nobis scelera nostra
 alieniorem reddiderint, causam nihilominus tamen, quare
 uos unice complectatur, & quasi in delicijs solos habeat,
 nullam sane reperio: quos ne quid grauius dicam, nec no-
 bis esse meliores, & de eo etiam ipso pessime sentire omni-
 bus sit persuasum. Nam quòd uos Christianæ legis atque
 historiæ uerbis cum istum in sensum perduci, tum in hunc
 reipub. statum niti contenditis, atq; ita deum immortalem
 quasi consilij uestri autorem laudare soliti estis: nos uero
 ea ipsa uerba non modo aperte nobiscum facere, uerum-
 etiam causam uestrā funditus euertere contendimus. Neq;
 sane interim satis mirari possumus, uos cum ea non uide-
 re, quæ reliqui mortales aperte uideant, tum uero uel tan-
 ta esse confidentia, ut quia quid sequamur nō perspicitis,
 iccirco consilium nostrum reprehendatis, uestrum ualere
 uelitis uel tam angusti animi, ut ea demū, uel potius ea so-
 lum

lum uera esse credatis: quæ ipsi cogitatione comprehende-
 re, & animo cernere possitis, reliqua tanquã uana et falsa
 repudietis. Quod quidem cum facitis, mihi nimirũ simili-
 ter facere uideamini, ac si lusciosi aliquot homines, se solos
 lucis usura commodissime perfrui, cæteros qui acutissima
 oculorũ essent acie, in altissimis tenebris uersari affirma-
 rent. Nam quis uos (dicetur enim libere quod res ipsa lo-
 quitur) quis uos aut inani prudẽtiæ opinione, aut alicuius
 certe præstigijs occætos esse neget: qui cũ numero sitis
 adeo pauci, nec ita multum in liberali ingenuarũ artium
 studio uersati, neq; ulla diuini iuris cognitiõẽ satis instru-
 cti, neq; ullo tractandarũ literarum sacrarũ usu exercita-
 ti, audeatis tamen notũ, testatum, perpetuum populi Chri-
 stiani cõsensum, hoc est, ut ego interpretor, Christi ipsius
 legem atq; uocẽ, præ opinionis uestræ errore arroganter
 cõtemnere, & quasi de explorata sentẽtiæ uestræ ratione
 insolenter gloriari: quam tot seculorũ præiudicijs, omniũ
 gẽtium testimonijs, omnium eorũ, qui unquam in ciuitate
 nostra uel sanctissimi, uel sapiẽtissimi, uel eruditissimi sunt
 habiti, autoritate damnatam esse non ignoratis? Sed hæc
 postea demonstrabuntur à nobis subtilius & copiosius.
 Hic enim mihi planum quoquo modo fecisse satis est, ne a-
 pud uos quidem ulla ratione, certa ea esse posse, quæ nec
 diuino ullo signo probentur, & apud omnes mortales pro
 falsis constantissime habeantur. Relinquitur igitur, dubia
 saltem adhuc ut sint. Quod si ita est, uidete (quæso) qua
 fronte, qua ueritatis conscientia, qua Christiani animi mo-
 deratione, pro re ancipiti & obscura, bellum certum &
 apertũ aduersus reipub. cõcordiam suscipiatis: qui si ulla
 germanæ atq; ueræ illius modestiæ cura tangeremini, nõ
 tam uestris, etiam si iam olim sæpeq; dãnata non essent,
 opinion

opinionibus duceremini, quàm populi Christiani iudicio atq; consensui seruiendum uobis esse existimaretis. Neq; uerò illud uos, opinor, ab omni culpa uacuos præstiterit, quòd nōnullos uestrū subinde afferre audio: ea uos mente atq; animo in causam istam esse ingressos, nō ut cuiusquā opes aut auctoritatem deleteretis, sed ut Christianā rempub. quæ grauius affecta atq; debilitata esset, in pristinam dignitatem aliquando restitutam uideretis. Id enim, ut à me contra multorū uoluntatē uobis nihil grauate detur, non cōtinuo tamen laudi uertendum: atq; adeo ne tolerandum quidem semper, quicquid uel ab optimo aliquorū animo profectum esse cōstabit. Parum prudentes & in repub. rudes homines, si pro ingenij sui natura temere quidem aliquid & stulte, sed bona tamen fide dixerint fecerint ue, quod ad ciuitatis uel dignitatē, uel utilitatem arbitrentur pertinere: nemo eos cōfestim sceleris arguat, nemo impietatis accuset, uenia etiam & misericordia persequetur omnes. At rursus ijdem illi insipientiæ suæ priuatim publiceq; diligenter admoniti, si in eo quod temere miscere ceperunt, tuendo insolenter perseuerēt, seditiosorū hominū tum infamiam iure subierint, tum etiam pœnam recte sustinuerint. Quod enim initio imprudentia & error dici potuit, facit scilicet pertinacia, ut sceleris, cōtumaciæ, factionis nomen accipiat: & ea quæ est de maiestate pœna iudicetur. Sic cū ipsi omnia Christianæ reip. cōstituendæ causa uobis tum fieri, tum dici prædicatis, possit uestra quidem laudari oratio: cōsiliū autē non uehementer ab optimo quoq; nō reprehendi: qui cum alia noua & perniciosa inducitis multa, tum uerò sublato summi Pontificatus principatu, rempub. uel stultissimo cuiq; perturbandā, uel etiam audacissimo cuius diripiendam euertendamq; obijcitis

obijcitis. Sed hæc imprudentiæ uestræ culpa fortasse susti-
 nuerit. Illud autem cuiusmodi tandē esse dicemus, aut quo
 nomine appellabimus, quòd nihil reueriti, neq; maiorū no-
 strorum instituta, neq; Christianæ ciuitatis disciplinam,
 neq; sacrorum religionē, neq; summū imperij maiestatem,
 neq; ciuium uestrorū iudicium, neq; adeo eorum qui uos
 ab isto errore abducere conarētur, monita atq; præcepta,
 à nobis ad impiam Hussianorum Valdensiumq; sectam,
 nulla neq; publica neq; priuata (opinor) cuiusquā cōpulsū
 iniuria, subito defecistis? Hoc aduersus rep. animo cū diu
 fueritis, mirandū quidē nō est, si ab ijs hostes aliquādo iu-
 dicati estis, quos ipsi prius hostium numero habuissetis,
 quàm illi & sibi & Po. Christiano quicquā à uobis eius-
 modi metuendū esse suspicari potuissent. Sed quādo de sta-
 tus, sentētia, ac periculi uestri ratione satis disputasse mul-
 ta uideri iam possumus: nunc quidnā uobis cōsiliij capien-
 dum sit, dum ueniæ tēpus adhuc integrū est, diligenter cō-
 sideremus. Et quia salutis uestræ rationem apud homines
 Christianos exploratā esse, atq; plane explicatā iudico,
 si de sentētia statim decedētes, eò tandē reuertamini, unde
 uos nunquā discessisse oportuit: quo id uos quod in manu
 uestra etiā nunc est, maturius atq; libentius factū uelitis,
 primū dicā qua facilitatis uestræ culpa in fraudē istam in-
 cideritis. Deinde de eo quē potissimū autorē secuti estis,
 à nobis agetur. Tum quæcunq; is cōtra reip. causam attu-
 lit, ea diluam omnia, falsaq; & inanisima prudentiæ esse
 ostendā. Postremo quonā uobis modo cū rep. in gratiam
 redeundū esse censeā, summa tum fide, tū diligētia aperiā
 atq; expediā. Culpā enim uestrā hæc esse duco, quòd plu-
 ris unius alicuius sermones quàm totius reip. autoritatem
 atq; iudiciū feceritis. Nam etsi reperiri aliquē interdum
 posse

posse

posse non dubium est, qui ea sit ingenij acie præditus, id ut perspiciat, quod bona mortalium pars nõ satis uideat: tamen nõ continuo ea quasi de cælo in animũ cuiusquam delapsa, à nobis omnia recipienda sunt, quæ ab acutissimis fortasse quibusdam hominibus, sed parum uel prudentibus uel etiam bonis quotidie excogitantur, præsertim si ad labefactandã reip. Christianæ concordia, in qua nobis esse debent omnia, spectare atq; pertinere illa uideantur. Nam quenam tandem firmandi reip. status, non iam dico fiducia, sed omnino spes nobis ostenditur, si pro ingenio uel libidine potius & amentia seditiosissimi cuiusq; leges atq; maiorum nostrorum insituta in disceptationem uocare cogamur? Neq; enim tam bene cum genere humano agitur, ut aut quæ optima sunt, eadem quoque placeant omnibus: aut lex ulla ita describi possit, ut omnium rationibus pariter deseruiat: quod ipsum tamen nullo eorum, qui leges nobis tulere, uitio commissum uideri debeat: sed ita potius natura quodammodo comparatum esse, ut infinita rerum temporumq; uarietate, in tam inæquabili hominum ipsorum tum fortuna, tum sensu, omnibus peræque consuli & similiter prospici non possit. Itaq; semper boni ciuis esse duxi, non quid cupiat ipse, aut quid item alter, qui stante Rep. cõmode stare non queat: sed quod pluribus probetur, & legũ scriptoribus optimũ uisum sit, id ipsum æquum statuere & rectũ iudicare. Addo etiã illud, quod grauissimis atq; sapientissimis uiris placuisse audio, satius esse interdũ aliquid à maioribus non omnino optime constitutũ tolerare, quàm id multarũ ætatum usu receptum et cõprobatum, dum quasi iniquũ tollere uolumus, uniuersæ ciuitatis ocium atq; pacem perturbare, aut etiã in aliquod seditionis discrimen eã adducere. Ad hæc enim
 pestem

pestē id etiā accedit mali, quòd dum leges aliquas tanquā malas facile abrogamus, improborū ciuū animos figēdis refingendisq; tabulis assuefacimus: quo ipso nihil plane sit ciuitatū saluti neq; calamitosius neq; exitiosius. Atq; hanc ipsam ego sententiam cum optimi cuiusq; iudicium secutus magis, quā quid forte rebus meis conduceret, mecum reputans, semper probaui: tū uero, si nihil de eo iure quod sempiternæ salutis causa in perpetuum constitutum esset, mutaretur, laudādam cum primis censui. Quod in hac certe causa usu nobis nunc uenisse, nec uos ipsi plane ignoratis. Neq; enim, opinor, nobis aliud persuasum, aliud à duo decim illis uiris, qui omnē persuasionis nostræ rationē formula quadam cōplectendi ius à Christo Opt. Max. accepissent, conscriptum esse aut traditum existimatis. Quod cum ita sit, nec is cuius sectam secuti estis, reipublicæ Christianæ summā atq; fundamenta publicis moribus conuelli, sed nouam quandam minimeq; necessariam administrandæ ciuitatis rationē multis iam seculis iuductam, & quasi per manus nobis traditam atq; acceptam esse initio quereretur, fides ei illico habenda non fuit: nec siquid forte probabili populari uel ratione ab eo disputabatur, id quasi ex oraculo editum temere amplecti atque constantissimo gentium omnium iudicio à uobis anteponi statim debuit: qui sciretis à multis, non docendæ quidem ueritatis studio adductis illis, sed uel odio uel inuidia incensis, uel etiam qua maxime præclara tētantur ingenia, contradicendi, iactandæq; doctrinæ cupiditate concitatis hominibus, multa in dies singulos & uaria studiorum monumenta passim conscribi, atque etiam in apertum proferri. Equidem Nestorium, Arrium, Iouinianum, Donatum, Vigilantium, ac reliquos ueterum seditionum autores, rerum nostrarum

rum tam imperitos non fuisse arbitror, id ut ex animo ad extremum probarint, in quo à cæteris tam impudenter dissentirent: sed eos uel ostentandi ingenij, uel nominis sui illustrandi propagandiq; causa, uel spem aliam huiusmodi aliquam ambitiose secutos, ad eas excitandas in reip. turbas descendisse mihi nonnūquam penè persuadeo. Atq; ij ipsi tamen cum multo grauioribus tum quàm nunc Mart. Luterus sententijs pugnaret, magnaq; non solū uulgo ingenij eruditionisq; laude, sed etiā apud quosdā reip. principes, sanctitatis opinione diu concionati fuissent: sunt ad extremū summo honorū omnium cōsensu, tanquam Christianæ paci atq; ocio inimici, ex rep. expulsi, & in exilium tandē acti, damnata quoq; eorū memoria, & publice exustis monumentis, quibus turbulentiæ suæ mentis consilia cōmendassent. Quæ utinam uobis in mentem tum uenissent, cum primum Mart. Luterus popularibus istis suis concionibus, & insidiosissimis scriptis, iam olim reipub. imposita quidem illa, sed uel obducta cicatrice iam pridē percurata uulnera refricare est aggressus: maiorem, credo reip. quàm concionū eius rationē habuissetis: uobis quidē certe & rationibus uestris cōmodius prouisum esse hodie intelligeretis. Sed de nimia ista uestra credulitate, & ad cuius temere assentiendum facilitate, hætenus. Non enim uereor ne non quamuis breui admonitione, satis tamē edocti iam sitis, uel ad perspiciendum quæ uos potissimum res in hunc errorē incautos pertraxerit, uel ad cauēdum ne uos posthac auferant aliorū cōsilia, tum uobis, tū etiam reip. perniciofa. Proximum est, ut de Mart. Luteri, quo quidē uno duce in istam opinionem aberrastis, ingenio atque studijs paulo accuratius agamus: quæ ipsa in eo sunt nimirum huiusmodi, ut me quoq; culpæ uestræ socium aliquando fuisse con-

se con

se confitear, hactenus tamē, ut de eo bene senserim, nō etiā
 ut ipsius de rep. iudicium bonorum sententia sanctius esse
 unquam duxerim. Nam cum mihi interdum uidebatur mo-
 ueri acute, tum omnium ordinum mores castigare seuerē,
 tum uero optimatum causam aduersus uulgi imperitiam
 tueri religiose. Sed quid de me ipse loquor? qui ut minime
 omnium sum suspiciosus, ita ab ijs præcipue quos mihi ali-
 quod naturæ religionis uel lumen commendet, facillime fal-
 li possum. Compertum enim habeo, etiam bonorum ple-
 rosq; qui in dignoscendis uel ex ipsa quæ magna ex par-
 te fallacissima est oratione hominum ingenijs, magni &
 acerrimi haberentur iudicij, illi initio ualde studuisse, atq;
 adeo iurgia & prælia accusatorum eius sustinuisse. Quem
 enim sibi nō conciliaret, non dico libellus is quem de Chri-
 stiana libertate nuper edidit, sed uel una illa homine plane
 Christiano digna atq; iustissima indignatio: quæ sibi am-
 plius ferendum esse negaret, ut quorundam theologorum
 uel ambitione, uel inscitia, Aristoteles religionis nostræ ca-
 put & uertex haberetur, Christus ipse in ea uix crurū aut
 etiam pedum munere fungeretur? Et profecto multa scri-
 ptis ille suis, præsertim quæ prima in manus hominum ue-
 nerunt, complectebatur: quibus & ætatis nostræ uitia gra-
 uiter insectando, magnam probitatis suæ opinionem exci-
 taret, & res magnas magnæq; deliberationis copiose tra-
 ctando, interiorum quoque & reconditarum literarum
 cognitionem promitteret. Et quanquam iam tum obscure
 quædam iaciebat, quibus, ut nunc equidem opinor, uel sa-
 niorum animos leuiter prætentaret, uel turbulentis inge-
 nijs spem nouarum rerum aliquam iniiceret: tamen si qua
 ratione scribendi initium sibi fecerat, eadem cætera per-
 sequutus fuisset, cum nobis sibi que omnino consulisset

melius, tum etiã ipse inter Christianos scriptores locũ ho-
 die tenere, neq; plane obscurum, neq; sanè contemnendũ.
 Sed me nihil æque fefellit, atque religiosa illa & modesta
 deprecandæ impietatis pertinaciæq; cautio, qua passim il-
 le usus, quæcunq; de reipub. Christianæ statu noua addu-
 ceret, tum deniq; si ea collegio amplissimo, Pontifici q; in
 primis Maximo probarentur, sibi probatum iri testifica-
 batur. Equidem cum iniquum esse ducerem, eum à me ex
 natura mea non fingi, peiusq; de eo quàm de me existima-
 re, præsertim cum illa eadem sæpius confirmaret: non mo-
 do bona illum nobiscum fide agere, & in officio fore cre-
 didi, sed commodius etiam omnia facturum quàm scripsis-
 set existimaui. etenim quem non ad excitandos ciuileis mo-
 tus, iam olim damnatas quorundam factiosorum sentētias
 scelerate insidioseq; repetere, sed doctorum hominum ri-
 tu eas disputando scienter atq; perite attingere arbitra-
 rer. Nam cui per Deum immortalem, quicquam tale subue-
 reri in mentem uenisset, præsertim uel in tam alta pacc, tan-
 taq; omnium ordinum concordia, uel ab istiusmodi homi-
 ne, qui inter nos natus, inter nos educatus, inter nos insti-
 tutus & doctus esset, qui se Aurelij Augustini, uiri tum do-
 ctrina, tum sanctitate clarissimi, & in republica maximis
 causis, difficilimisq; tēporibus cogniti atq; probati, æmu-
 lum profiteretur, compluresq; iam annos inter eius fami-
 liæ sodales iuratus, si non aliqua cum laude, sine ulla certe
 insigni ignominia uixisset? Ne multa: omnia prius arbitra-
 tus sum fore, quàm ut in eo tantum uel extaret sceleris, uel
 reperiretur perfidiæ: quæ ego etsi nunquam à me uisum,
 amabã tamen, idq; tum reipublicæ, quã mihi ex animi mei
 sentētia capeffere uidebatur, causa: tum etiam communiũ
 studiorũ artiumq; quibus illum mihi coniunctissimum esse
 spera

sperabam, gratia. Sed nō diu licuit bene de eo sperare, qui
 quid animo aduersus rempublicā agitaret, nobis occultum
 esse diu noluit. Alteris enim scriptis, nemo suspicari nō cōe-
 pit, quid à primo spectasset, quid speraret. Tertijs porro
 editis, nemo tam cæcus fuit, quin omnem illam pietatis exi-
 stimationem ad confirmandam Husianæ sectæ impietate
 collectam esse perspiceret. Veruntamen est quod ei magnā
 nihilominus gratiam habeamus, qui illum nobis errore sta-
 tim eripuerit: et abiecta boni tum uiri, tum ciuis persona,
 sui consiliorumq; suorum penitus cognoscendi potestate
 nobis fecerit. Vidit enim tandem, uidit quod omnino futu-
 rum erat: neq; dolos posse latere diutius suos, qui se iā pri-
 mis illis quoque disputationibus in suspicionem seditionis
 apud acutiores quosdam homines uenisse intelligeret: ne-
 que quod clām machinaretur, id eo quem à principio spe-
 rarat, exitu conclusum iri: paucos enim omnino ea ratio-
 ne ad causam suam adiunxisset. Redijt igitur ad male dis-
 simulatos mores, cœpitq; aperte rempublicā oppugnare,
 quam antea cuniculis euertere frustra tentasset. Sed quid
 egerit homo religiosissimus, & idem eo pudore præditus,
 ut iam unus optimatum nationi conuitium suo quodam-
 modo iure faciat, operæ præciū fuerit cognoscere, tametsi
 uos nō ignoratis, qui ea quemadmodum agerentur, multi
 spectare potuistis. Verū quia sic fere hominum uita est, ut
 quæ nō facta nolimus, ipsi eadem dū audacter fiant, & se-
 cunda aliqua fortunæ aura ferātur, nescio quo modo, rite
 quoq; & ordine & iure fieri existimemus: quod tū forte,
 cum Lutero conatus ex animi sentētia procedere uideban-
 tur, minus absurdū in eo uobis est uisum, idē hoc uestro tē-
 pore uel alio leuiter uos admonente intolerabile & im-
 pium forsasse uidebitur. Iam primum facta manu, latus
 i 3 suum

suum armatis hominibus stipauit: is uir, qui Christiano ho-
 mini uel ad arcendam barbarorū uim ferrum aspicere, reli-
 giosum esse affirmaret. Sed ex quo tandem hominum gene-
 re istam ille sibi quasi prætoriam cohortē descripsit? Nem-
 pe ex eo, cui bello ciuili opus esse duceret. Sic enim ad nos
 allatum est, sic etiam conspirationis istius fautores cōfite-
 tur: ita tamen ut inimicorum potentia metuq; coactum, ad
 extrema eum consilia descendisse causentur. Sed quacunq;
 ratione ad nouissimum auxilium descenderit, & se milita-
 ri manu sepsit homo Christianus, quiq; sibi nihil unquā
 magistratum imperio antiquius fore, solēni sacramento
 pollicitus esset, neq; se pro tuēdis Christi præceptis ullum
 mortis genus recusaturum semper prædicasset: certum est
 omnes eius Prouinciæ damnatos, omnes ignominia nota-
 tos, omnes ære alieno oppressos, omnes exilio infamia que
 dignos multa spe & promissis ab eo teneri. Præfectos au-
 tem tam numerosæ cohortis eū habere duos, atq; hos ipsos
 concordia Christianæ multo inimicissimos. Alterū summo
 quidem loco natum illum, & ualentem sanè hominē, sed ta-
 men audacia magis & sauo inter eas gentes latrocinio,
 quam generis nobilitate insignem. Alterum equestris ordi-
 nis, at non item census, quem pridem deuorarit, nudū pla-
 ne, neque tamē aut infantem aut infacetum equitem. Illius
 eum bona militiæ opera uti audio, ob sepe spectatam homi-
 nis tum in spoliandis iugulandisq; qui illac iter facerent,
 negociatoribus, tum in depopulandis finitimorum agris,
 uirtutem atque diligentiam. Huius gloriosa domi exquire
 re consilia, quippe quem constet animo esse tam seditioso,
 quam iam sit multis acceptis uulneribus ad bella geren-
 da corpore infirmo & prorsus inepto. Nostis puto ho-
 minem, altero crure claudum, humero strumosum, ocu-
 lo cap

M.
 Mendicis

lo captum, ac morbo tum comitali, tum eo qui libidinem eius obscœnus pustulis indicet, fœde misereq; confectum. Scurram illum dico equitem, qui cū muros uel scriptis suis risus uulgo facere conetur, non minus tamen crudeliter bonis omnibus interim minitans, bellū reipublicæ indicit atque denunciât. His itaq; ille præclaris ducibus quasi duabus incendiij sui facibus fretus, neq; tamē interim ignarus, quàm apud ociosam perditamq; plebem grata esset futura fortunarum bonorumq; omnium adæquatio, ac iucunda in primis Principum uirorum exagitatio: munire se hac quoq; ratione cœpit. hoc est eodem tempore & plebis uicem miserabiliter deplorare, & Principes ipsos in crimen inuidiamq; absentes uocare, & in bonos omnes quo iure, qua iniuria nomunatim declamare. Quod cum apud populares suos sibi non omnino incommode cadere uideret: simul & graui illa denunciatione incensus, qua sibi homo modestus aliquando tandem edictum fremeret, nisi ab ea mente desisteret, atq; improbis cōcionibus finem faceret, fore ut neq; amplissimo collegio consilium, neq; Pont. Maximo autoritatem, neque bonis omnibus ad coërcendos seditiosorum conatus facultatem uirtutemq; deesse intelligeret. Ea inquam quasi atroci contumelia incitatus, animum statim ad arma & uim adiecit: nihil iam nisi atrox & crudele cogitans, nihil nisi monstra loquens: Pontifici collegioque iratus, & ijs omnibus qui reipublicā saluam uellent, infestus atque intolerabilis. Hinc crebræ illæ turbulentiæque conciones: hinc tot propositi passim famosi eius atque sacrilegi libelli: hinc tot Europæ diuisa, tot impia impij hominis scripta atque monumenta, quibus eos qui à solitudine nomen induissent, uoluntarios Christianæ reipublicæ seruos omni sacramen-

ti religione exolutos ad libertatem uocaret, exilibus re-
 ditum pararet, tabulas nouas induceret, ac redactoin or-
 dinem Pont. Max. item que cæteris amplissimis sacerdoti-
 bus omnibus, publici consilij auctoritatem, sacrorum cu-
 rationem, religionum interpretationem, uniuersum deniq;
 cerimoniarũ ius, non modo ad plebem trāsferret, sed pro-
 phanis etiam hominibus communicaret, dicam, an contami-
 nandum uiolandumq; proponeret? Omitto ea quæ contra
 sancta maiorum nostrorum instituta de diuinæ hostiæ ra-
 tione, de religiosa illa & lustrica scelerum confessione, de
 pontificia criminum abolitione, de manium expiatione, de
 sacris maritandis ordinibus, infirmandis iudicijs, abrogan-
 dis legibus portenta inuexerit: quæ etsi leuiores quædam
 ad euerse reipublicæ mala accessiones uideri possunt, sunt
 eius tamen generis, ut non minus quàm illa pestifera sint,
 & ad animorum nostrorum insaniam perniciemq; scele-
 rate excogitata. Quorsum igitur hæc cōmemoratio? quor-
 sum? ut quod aliqua fortasse animi perturbatione impe-
 diti adhuc facere nō potuistis, aliquando perspiciatis, aut
 quāto uestro periculo iste insaniat, aut quantum eius inge-
 nio tribuendum sit, qui non modo de prisca illa Heroico-
 rum tēporum maiestate instauranda nihil sincerum cogi-
 tet, sed ad miseræ illius reliquias, quæ una consentiētis ci-
 uitatis concordia niterentur, delendas, noua quadam atq;
 importuna audacia grassetur. At enim ita affecta sunt ple-
 raq; omnia & debilitata reipublicæ mēbra, ut cuius plane
 nō sit, qui ista uel probet, uel etiā tacitus ferre possit. quasi
 uero, quoniā cæteris ferè ornāmētis suis reipublica orbata
 sit, ocio quoq; & pace, & in qua hodie una acquiescimus
 ciuū cōsensione, a nobismetipsis eā spoliari cōueniat. At
 iam pridē uerā illam et germanā cum pacis atq; ocij, tum
 etiam.

etiam gubernandæ reipub. rationem ita amisimus, tantaq; est perturbatio rerum omnium & confusio, ut bono cuiquam dissimulandum iam non sit. Quis uero hoc negat? quis nõ uidet? quis priscam illam uel nascētis uel adolescentis religionis Christianæ ætatem nõ desiderat? quis nõ deniq; bonorũ in extrema hæc tēpora ætatem suã incidisse, uehementius dolet, & interdum etiã ingemiscit? Ego quidē ipse, qui sacerdotum, uel potius reipublicæ causam hic uideor agere: quam si ago, uestra certe potissimũ causa nunc ago: ego ille inquam qui me sacerdotũ nationi fateor esse amucissimũ, cũ reip. casum atq; orbitatē uobiscum lugeo, tũ uero multa in plurimis eorũ qui publico concilio præsunt, desidero: idq; præ me semper tuli, mihi nõ satis probatos esse ne antistitum quidē ipsorum mores, quos pugnantibus illis inter se uitijs, luxuria & auaritia, ignauia et ambitione haud leuiter infectos esse negare nemo potest. Sed cũ reipub. non iccirco odisse, quòd deformior sit, sed potius eius uicē dolere debeamus & miserari, quòd huc calamitatis reciderit: tum etiã alia est omnino improbandæ cause, alia uitæ hominum improbandæ ratio: aliud reipublicæ Christianæ statũ damnare, aliud malos magistratus accusare: quanquam, si uerũ fateri uolumus, huiusce mali causa nõ tam in principibus et magistratibus, quàm in nobismetipsis tota residet: qui cũ sciamus, qd factu sit optimũ, eoq; nos leges et patrũ decreta uocēt, nescio quo tamē modo malumus in eos qui rēpub. gerāt culpam omnē semper trāsferre, quàm uel nostram ipsi quandoq; agnoscere, uel etiã legibus ipsis parere. Illud quidē sane inficiabitur nemo, aliquãto esse adhuc tolerabiliores eorũ mores, quorũ nũc in potestate sunt omnia, quàm nostra ipsorũ hodie uita mereatur. Nec enim dubiũ est nos multis nostris peccat-

tis in hanc reip. noctem iam pridem incidisse. Sed quid uitijs nostris molliore oratione blandior? ipsi nos, ipsi scilicet uel ambitione, uel commodo, uel alia quauis cupiditate nostra ducti, principes sua sponte haud ita malos, uel etiā omnino bonos ad hoc genus uitæ sollicitamus, dum eos modo inter se commutamus modo in priuatos concitamus, modo obiecto falsæ gloriæ splendore deprauamus. Quid multa? stet in statione quam quisq; sortitus sit, et in uigilia sua pars ciuū optima: statim fungentur officio uel inuiti suo & magistratus omnes & reip. principes omnes. Neq; uero hæc à me perinde dicuntur, quasi principum flagitia priuatorum scelere excusata esse uelim. scio enim quātum ij cæteris omni uirtutis genere præstare debeāt, qui omnibus imperant: sed ut ista labes hominum, omnia omnium delicta in solos principes tam acerbe conferentium, in sese aliquando ipsi descendant, atque profligatæ reipub. causas tum sibi, tum sui simulibus magna ex parte acceptas, referendas esse cognoscant. Sedentes ne igitur, & per ocium, tam perditorum temporum cursus spectabimus? Minime nos quidem, sed huic tanto malo pro se quisq; studiose optulabimur. Quonam isthuc modo? Non seditiosis quidem concionibus tumultus excitando, non exitiosis scriptis bonos territando, non improbis secessionibus spem sceleratis ostendēdo, non frameis & gladijs fidem de foro, ius de tribunalibus, autoritatē de rep. auferendo, nō eo deniq; auxiliij genere, quod ipso morbo multo sit grauius atq; perniciosius, huic pesti succurremus: sed ijs plane remedijs quibus Benedictus, Frāciscus, Dominicus, Bernardus, ac ceteri amplissimi, persuasionisq; nostræ amantissimi uiri, suis quisq; temporibus labenti atq; inclinatæ reip. opem ferendam sapienter iudicarunt. Quibusnā istis? precibus, lacrymis,

mis, ieiunijs, summa totius uitæ innocentia à Christo Opt. Max. suppliciter contendendum est, ut pro cuius reip. salute ipse se deuouendum putarit, hanc ægotam ac propè depositam aliquādo respiciat, eiusq; principibus eam det mētem atq; facultatem, ut quæ sustineant munera, ea ipsi rite atq; ordine tueatur & obeant. Nec interea tamē nobis cessandum arbitror, sed quibus hominem Christianum armis sine suo scelere alij uim afferre licet, ijs ninurum rem geri placet: hoc est, tum priuatim, tum publice cūctos ad leges seruandas admoneri, ad uirtutem cohortari, studiose doceri, scuerius etiam interdum obiurgari, sed ita ut uitia, non homines odisse uideamur: atq; nos in primis tales præstemus ipsi, quales esse cæteros & cupimus & æquum censemus. Mutationem uero reipublicæ, cuius & fundamenta Christus ipse iecerit, & ædificationi semper fauerit, præsensq; numen eius adfuerit, me quidē autore molietur nemo, etiā ut uulgo in ea grauius peccetur. Nullis enim hoc opinor legibus, nulla institutione, ut ne qui peccent, hoc quidem tēpore præstare possis. Nam erunt uitia, ut quidē est in prouerbio, donec homines: ut uero nobis sancte persuasum est, quoad iam senescēte & ad exitū tendente mūdo, genus humanum omne diuinitus resipiscat, et ad Christum Opt. Max. unum amādum, colendum, uenerandū toto pectore incumbat. Interea si qui sunt animo tam tenebro, ut quæ fiant neq; ferre, neq; uidere, neque etiam audire possint: licet abstrudant se uel in remotas aliquas, et ab omni arbitro liberas, uel sequantur has ipsas quas in medijs spectamus oppidis, cum religiosis clausas septis, tum ab omni prophanorum hominum usu uacuas solitudines, in quibus uiros bonos innumerabiles, & olim tranquillam ætatem egisse, & etiam nunc optime suæ
mentis

mentis conscientia fretos atque beatos, cōsidere non ignoramus. Sit hæc igitur nobis quidē constituendæ corrigendæq; reipublicæ Christianæ adumbrata atq; informata ratio: quæ ipsa nec à diuinis præceptis est aliena, & sanctissimorum uirorum exēplis multarumq; ætatū usu comprobata. Sed ut ad eum de quo nobis instituta est oratio redeamus: obsecro uiri optimi, quale uobis spectaculum illud uisum est, cum Mart. Luterū inter perditos illos et scelestos homines medium regio spiritu incedētem, atq; ex desperata illa plebis fece in cōcionem censorio supercilio conscendentem intueremini? cum uero eundē in reip. principes nominatim aperteq; incurrētem, cū in uirorum sanctissimorum memoriā petulantissime perorātem, cum tot summorum Pontificum decreta, tot Pop. Christiani scita furiose & impie comburentem, breuiter cum illum inflammato ore, ardētibus oculis, Pont. Maximo sacris interdicentem, Italia uastitatem, urbi Romæ excidium crudeliter & immaniter minitantem audiretis: uenit ne unquā uobis in mentem de Iesu Christi conseruatoris nostri, & generis humani parentis pudore atq; patiētia quicquam cogitare? Qui cum ea esset uirtute ornatus, ut diuinitatis exempla ederet omnibus admirāda: ea doctrina instructus, ut doceret quæ essent ad animorum salutem immortalitatemq; optima: ea potestate præditus, ut posset non dubie omnia, nullum tamen aduersus eius ætatis principes insolentius uerbū protulit, ac ne tum quidē, cum ad seruile supplicium ab importunissimis hominibus indignissime raperetur, quicquam questus est. Quid nihil esse questū eum dico, quæ in crucē ipsam iam actū, & omni adeo cruciatus genere laceratū, eis ipsis qui illam sibi fixissent, bene precatū esse constet? Atqui nouus iste noster legū scriptor, se ad illius unius innocen-

nocentiam & sanctitatem uitæ suæ statum omnem direxif
se apud uos interim magnifice gloriabatur. Eo quidē cer
te nomine ceteros ciues, etiam eos qui iam olim de repub.
Christiana optime sunt meriti, fastidit & aspernatur.
Aspernatur autem? imò uero cōtumeliosissime ubiq; illos
exagitat & insectatur. Anacletum quidem, qui & Romæ
Pontificatū summum gesserit, & pro Christi persuasione
impij ferri crudelitatem non dubitanter subierit: qua por-
cum, qua belluam identidē appellat. Isidorum uirum reli-
giosissimum, & quod ante Luterū nemo negauit, sacrariū
literarum peritissimum, nunquam fere nisi canē cognomi-
nat. Eum uero qui Leonis nomē ex Romanis Pontificibus
princeps secutus sit, nec literis minus & eximia cuiusdam
doctrinæ gloria quàm singulari quadam morū grauitate
atq; pietate floruerit, quasi ambitiosum & uanum ubiq;
compellat. Bonauenturam ex Francisci Assisiatis familia
(at quem uirū? plane diuinum) tanquam nihili & ineptū
hominem passim deridet. In Thomam uero Aquinatē ui-
rum amplissimum, quo quidem ætas illa neq; doctius aliud
tulit, neq; religiosius quicquam uidit, modo quasi in præ-
stigiatorē & sophistam ingreditur, modo tanquam in im-
peritæ multitudinis mancipiū atq; uulgi adulatorem inua-
dit. sed quid singulos colligo: quasi aut melius ista ipse no-
rim quàm uos qui omnibus penè eius cōcionibus interfui-
stis: aut tantā illius in uiros optimos atq; clarissimos, quo-
rumq; uirtutes iam cōsecratæ sint & in diuorum numero
collocatæ, feritatē, sine summo animi mei dolore cōmemo-
rare possim? Sed tamen qualia uobis, per deū immortalem,
uisa sunt cōuitia illa quæ ex impuro illo & sacrilego ore
in homines de republica ita meritos euomerentur? Mihi
quidē eadem modo legēti, eam orationis speciem præbue-
runt,

runt, ut nō eius qui se hodie unū omnium Christi studiosis-
 simū esse prædicet, uerba mihi uiderer agnoscere: sed bar-
 baram potius & immanē in nomen Christianum grassan-
 tis, uel Celsi cuiusdā, uel Porphyrij, uel Mahumetis ipsius
 uocem exaudire. Ne hic eos à me probari existimetis, qui
 unum uel Io. Scotum, uel Thomā Aquinatē semper in ma-
 nibus habeant, ament, dilaudēt: Paulū uero Tarsensem at-
 que quatuor illos Christianarum rerum autores religiosis-
 simos, aut penitus ignorent, aut quasi nō satis exquisitos
 in disputando atq; accuratos Theologos negligentius le-
 gant aut etiam aspernētur. Nam si qua unquam in re mihi
 Luterus minime uisus est desipere, in eo est certe, quōd hoc
 ipsum hominum genus acrius à se & sæpius obiurgatum
 esse uoluerit. Verum nō iccirco neq; Scotum neq; Thomā
 neq; illius ordinis cæteros quasi teterrimi alicuius sceleris
 reos perpetua oratione insectari debuit, quos & summa
 uitæ integritate, et admirabili quadam diuinarū humanarū-
 rumq; rerū cognitione optimi cuiusq; iudicio cōmēdatos
 esse non ignoraret. Neq; uero sum rerum humanarū tam
 rudis, quin sciam eos, quos quasi diuinis quibusdam & ar-
 tibus instructos & moribus ornatos admiramur, homines
 tamen fuisse: hoc est tales, qui potuerint tum aliquid nesci-
 re (nam qui etiam facile summam doctrinæ laudē sunt cō-
 secuti, multa sciuerunt, nō omnia) tum à summa illa recte
 uiuendi ratione nōnunquam aberrare: uni enim adhuc Ie-
 su Christo uirtus perfecta perpetuaq; cōtigit: sed illud itē
 certò scio, cum probi esse existimatoris, & in cēsendis ma-
 gnorū uirorū ingenijs haudquaquam iniqui, uitia pēsare
 uirtutibus: tū ubi maior uitæ atq; ingenij pars steterit, cō-
 nos animi nostri iudiciū atq; sententiā omnem ingenue ac
 liberaliter cōferre oportere. A qua quidē recte existimādi
 æqui

æquitate quàm lōge Mart. Luterus abfuerit, illud uobis satis indicarit, quòd in omnes fere sacros scriptores, sed in hos potissimū quasi minorum gentiū persuasionis nostræ interpretes furēter inuectus, alios indoctos & ineptos, alios nugas & barbaros, alios scenicos & poëticos, alios impostores & impios, alios belluas, canes, porcos, asinos uocitarit, atq; his etiā multo fœdioribus sexcentis uocabulis sibi in perpetuum notādos defigendosq; duxerit. Esto nullam illi politioris humanitatis partem attigerint, nullā rerum externarum memoriā tenuerint, nullos temporū ordines, nullos etatū gradus cognouerint, deniq; literas quidam plane nescierint: iusta ne tamē ea tandem sit causa, ut homines sanctissimi, & quod cōstat, è disciplina Christiana doctissimi: quod deliquerūt, non in religione, nō in re. peccarunt, sed in leuiorū tantummodo studiorū cognitione rudes extiterūt: ab isto nescio quo, cōtumeliosissimis nominibus petulantissime diuexētur? Et miratur adhuc quisquam uestrū Luterū apud bonos omneis male audire, quità maledicus sit: uel ab ijs ferreū ipsius os graue interdum cōuitio uerberari, qui sibi perpetuā iustamq; pro tantorū uirorū ornāmētis propugnationē susceperere aduersus eum hominē qui omnis humanitatis oblitus neq; sacræ mortuorū memoriæ unquā pepercit, neq; quicquā habeat deliberratus quàm in eorū studia, literas, uitā cōtumeliose increpādo, oīm nomini uel perpetuas tenebras offundere, uel ad posterios infāme id et notatū trāsmittere? Sed alio prorsus, alio atq; tu speres, homo amētissime exitu res tota concludetur. Nam & illi quam adhuc apud omnes mortales dignitatis uirtutisq; suæ gloriam obtinuerūt, eā apud omnē quoq; posteritatē augustissimorū monumentorū suorū religione facile tuebūtur: et tu, quod unū potissimū præpostere ambis, quoq; ut potiāre, omnia diuina & humana iura

peris

peruertis, assequere quidem illud, & fortasse uiues: sed in poenam, mihi crede, & in ignominia nobilitatus uiues, non fanè aliter scelere tuo sempiternæ hominum memoria cõmendatus, ac Iudæ perfidia, Arrij insania, Dioscori arrogantia, caterorumq; seditiosorum impietas hodie commemoratur, & ab optimo quoque detestata uulgo etiam execratur. Vos autem ne hæc à me acriore ullo in hominem odio asperius dici existimetis, quo etsi dignissimus is est omnino qui non modo aperte, uerũ etiam gratis libenterq; cum republica susceptum bellũ impie gerat: tamẽ ita Christum propitium ipse habeam, uosq; saluos uideam omnes, ut eum quoque saluum & incolumem nobiscum esse iam pridem studui, et etiã nũc exopto. Atqui reipublicæ deesse non possum, cui tam sum amicus quàm qui maxime, neque uos ab ista mēte deducere nisi fontes sceleratissimi eius cõsiliij aperiã, & qualis is sit, quo duce à recta religionis uia in Hussianorũ sectam aberrastis, uobis hic planũ faciã: idq; paulò quàm uelim nonnunquam seuerius, ne nos uidelicet causæ nostræ parum cõfidere existimetis, si cũ hoste multo leuius quàm ille cũ ciuibus suis egerit, semper agere uideamur. Sic enim uos ab eo persuasos esse audio, ut quisq; sentiat optime, ita improbos insectari acerbissime. Qua quidẽ ratione etsi in neminẽ iustius quàm in illum ipsum qui hæc legẽ tulerit, eamq; cõtumeliosissimis suis etiã scriptis sanciuerit, inuehi nos et declamare oporteat: tamen erit apud me antiquius quid uel causæ nostræ dignitas postulet, uel etiã hoc in genere natura mea ferat, quàm quid petulãtia eius atq; odiosa peruersitas mereatur: nisi siquãdo fortasse importuna eius audacia uictus atq; expugnatus, ab hac animi æquitate deiciar. Quod sicubi casu aliquãdo cõtigerit, par erit, opinor, ut iusto meo dolori ignoscatur: nec
ego

ego me indigna dicere existimer, cū illo digna quædā dicere interdum uidebor, qui me eò necessitatis pertraxerit, ut modestiam meam sine summa præuaricationis suspitione tueri non potuerim. Quare uos ne in ea quidē opinione diutius errare patiar, ut eū si non satis neq; prudētem, neq; in scribēdo moderatū, bonū saltem uirū & frugi esse arbitremini, quē quasi continentem & integrum hominē nonnulli uulgo cōmendare non desinunt. Ego enim si quē ea integritate præditū esse certo sciam, ut nullis auaritiæ sordibus capiatur, ea grauitate & pudore septū, ut omnes corporis uoluptates seuerè excludat: laudem quidē ijs nominibus hominē, sed non propterea tamen eū esse uirum frugi continuo iudicem. Maius est omnino & splendidius probitatis nomen, quàm ut duabus hisce uirtutibus amplitudinem suā tueri possit. Atq; ut hic omittam quamq; incertum sit id de quo eum uno isti dilaudant (neq; enim ea res cuiquam explorata esse queat) quēq; abstinentia ista in illo uirtutum choro locum obtineat (obtinēt enim, credo, infimū) bonum eum tu mihi iustūq; hominē appellas, qui ceteros præ se impotenter aspernetur? qui meliores calumniatur? qui defunctorū innocentiam insectetur? qui odio æstuans, iracundia ardens, in contumeliam præceps feratur? quem perfidia insidiosum, leuitas seditiosum reddiderit, quem cæca uel dominandi, uel nominis sui in honorē adducendi cupiditas ad legum rei; publicæ interitū stimulet ac propellat? Omnibus necesse est omnibus non uno aut altero uitio careat is qui se frugi & bonū uirum hac in rep. & dici & esse cupiat. Neminē superbe contēnat, neminem falsò criminetur, nō in alterius exitiū iracūdius incurrat, non inimicitias libēter gerat, datam fidē sancte præstet, sacrā mortuorū memoriā religiose colat, huma-

k

nitate

nitate & beneuolentia quoad eius fieri potest, cōplectatur
 omnes, postremo nihil ciuium suorū pace atq; concordia
 sibi ducat antiquius. Hæc qui faciat, etiã si aut ad rē pau-
 lo uideatur auuidior, aut à uoluptatibus interdum nō alie-
 nior, possit fortasse uir bonus dici, atq; id ipsum tamē uul-
 gi adhuc & populari tantū opinione, non itē ex persua-
 sionis Christianæ formula atq; sentētia: ad cuius quidem
 præscriptā uiuendi religionē si quis Martini Luteri actā
 uitā & facta nūc dirigat, quiduis certe potius quàm è reli-
 gione Christianus esse reperietur. Quid enim tā alienū ab
 hominis Christiani instituto, atq; præ gloria potentia ue-
 sua Christianæ reip. statum nō modo seditiosis concioni-
 bus & famosis libellis, sed barbaricis etiã minis & armo-
 rū terrore oppugnare? Neq; enim ignota sunt quæ ille de
 cogendo impiorum exercitu molitus sit, quæ de ijs omni-
 bus qui à se in rep. dissentirēt, consilia inierit: quæ etsi in
 eū ipsum eiusq; sectatores statim nō uertissent, sunt ea ni-
 bilominus tamē eiusmodi, ut eū esse mente minime omniū
 Christiana, fidē uobis aperte facere iā tum potuerit. Age
 uero senserit ipse de rep. unus ex omnibus optime, qui qui-
 dem omniū iudicio sentiebat pessime: nū plus tamē hominē
 modestū, & ciuilibus officij nō ignarū, quàm nobis probare
 poterat, cōtendere oportuit? Neq; enim si resp. priuatos
 aliquot, quos ipsa persuadēdo regere nō queat, potest suo
 iure cogere: iccirco paucis liceat, cū persuaderi populum
 posse diffidat, uim reip. atq; bellū ciuibus suis inferre? Ea-
 dem est enim, si forte admonēdi estis, patriæ in ciueis, quæ
 patris in liberos potestas. neq; sane magis priuato cuiquā
 reip. arma intētare fas est, quàm filio ius, parēti manus ulla
 ratione afferēdi. Vnā porro esse Christianis omnibus com-
 munē & patriā & ciuitatē & rēp. quæ nos sacris illis li-
 quoribus

quoribus delibutos atque perfusos exceperit, quæ salutariis initiatis leges, ad quarum præscriptum uiueremus, descripsit, neminem uestrum dubitare arbitror, haud profecto magis quam de eo honorum quencumque ambigere, siquæ unquam, Martinum certe Luterum hodie in seditiosis & perditis ciuibus, si modo istiusmodi homines ciues appellandi sunt, omnino numerandum atque habendum esse, qui composita iam olim legibus & constituta Patrum decretis reipublice omnia per uim & oppressionem turbare, miscere, euertere tentarit. Atqui neque eo magis uir bonus existimandus est: quod nullum eius certum præterea sceleris criminem in priuatum aliquem hic à me profertur. Nam neque ad accusandum hominem huc descendere, nisi quatenus uos à uera religione ad impiam istius sententiæ opinionem abstraxit: neque qualis in quotidiano & domestico esset usu, mihi magnopere querendum putauimus, qui qualis in communi uitæ consuetudine, et in reipublice esset uiderem, neque uero siquid crudeliter, libidinosè, fraudulenter uel priuatim eum commisisse alicunde resciscem, id quoque mihi commemorandum hic ducerem: qui cum uos non aliter ab ista sententia deduci posse uideam, nisi scelestum hominis animum hic patefaciam, tamen inuitus illius in uos remque publicam & fraudes & crudelitatem attingam, mihi plane interim conscius & quam ob eas res intimis sensibus angar, & quam non libenter in hominem, qui se Christianum esse affirmet, quantumuis iusta de causa dicam. Quare tantum habetote, alijs inflammari cupiditatibus uulgi animos, alijs ambitiosorum mentes hominum facibus incendi. Ab ijs qui inanis modo laudis opinioni & regno suo seruiunt, plebeia ista et popularia uitia omnia astute cõpesci, ut etiã cum maxime fallat, boni uiri habeantur. Ab illis quos nulla neque principatus neque propagandi nominis sui cura tãgat, præsentem modo et reformari

midari poenam, & consecrari uoluptatem. Ac profecto hu-
 milioris atq; angustioris est animi, ullo uel sordidae pecu-
 niae, uel effœminatae uoluptatis studio teneri: eius autē qui
 uulgi sermonibus sit deditus, uiliora ista contemnere, aut
 certe dissimulare, dū summa multitudinis admiratione am-
 plissimū nomen consecutus, id etiam aliquādo assequatur,
 ut omni imperio & honore dignus tandē iudicetur. Quōd
 porro se Martinus Luterus hæc omnia quæ faciat, reipu-
 causa facere dicitur: Primū quis ei hoc ipsum credat, quē
 priuato consilio tam multa aduersus bonorū omnium con-
 sensum turbulente miscere uideamus? Deinde ut etiam ex
 sacris literis aliquid afferat, uel potius ad causæ suæ com-
 modum ex ijs aliquid detorqueat, quo conatus suos quasi
 diuinos nobis probet: ecquem unquam scditiosum tam stul-
 te arrogantē fuisse putatis, quin & è religione ea esse as-
 firmarit, quibus sibi ad res nouas uiam muniret, & actio-
 nibus suis diuinorum in primis librorū autoritatem præ-
 tenderit? Nam qua tandem ad perturbandā reip. fiducia
 accessissent, nisi ea à se afferri confirmassent, quæ cum es-
 sent omnibus utilissima, tum uero diuinis præceptis tradi-
 ta, atque uel Petri uel Pauli, uel alicuius de duodecim illis
 Christi legatis autoritate iam olim comprobata? At ea est
 Martinus Luterus tū integritate, tū cōtinētia, ut ijs nomi-
 nibus apud populares suos bene in primis audiat. Quid?
 quasi uero factiosorū quenquam tam profligatis moribus
 unquam fuisse existimetis, ut nulla omnino aliquarū uirtu-
 tū uel expressa uel adumbrata signa habuerit? Nam quid
 Manichæo, quid Apollinari, quid Macedonio, quid Por-
 phyrîo, quid Nouatiano obiectum putemus? Auaritiā ne,
 an impudiciā? Neutrū certe, cum eos ne leuissima quidē
 huiusmodi uitiorū suspitio attingeret, & sancta rectisq;
 studijs

Studijs dedita uita uulgo etiam cōmendaret. Nullū igitur criminandæ uitæ suæ locū reliquerunt? Nullum omnino, quod quidem memoriæ proditū sit: sed causæ damnandæ suæ occasiones dederunt plurimas, atq; ea una re damnati sunt, etiā ab ijs, apud quos in moribus diu fuissent. Quid ita? quod impiam ipsorum mentem & superbā, cōtra totius reip. consensum, peruicaciam omni priuato crimine grauiorē ducerent. Quo pacto? quia peruulgata & quotidiana ista delicta, etsi diligenter uindicanda essent, tamen, uel impetu plurimū committerētur, uel ad paucos omnino uenirent, uel suos etiā tantum sequerentur autores. Quid tum? leuius id esse rati sunt maleficiū, quo pauci temere, quā quo multi de industria grauiissime lederentur. Eos autē qui de deo, de religione, de rep. male palām sentirēt, nō tam priuatis aliquibus aduersari quā cū superis ipsis bellum impie gerere, tū etiam imperitiæ multitudinis animos ad eandem sectandā impietatem, euertendāq; religionem nefarie sollicitare. Quo id tandem illos modo? tū probabili scilicet disputationum suarum ratione, tū uero magis aliqua probitatis uirtutisq; opinione. Nunquam enim pronior est religionis lapsus, quā ubi quis magna religionis doctrinæq; fama impiæ rei sanctitatis pōdus et eruditionis auctoritatem afferre uideatur. Eadē est igitur nimirū Mart. Luteri causa, quāquam illis iure quidem optimo damnatis, insignē omnino facio iniuriā, qui eos huic pesti atq; labi nūc conferam. Quid enim in illis uel præter sanā mentē quisquā desiderauit, uel præter pertinaciā grauius aliud accusauit? cū nihil iste interim cū eorū ornamentis atq; laudibus cōmune habeat, pertinaciā tātū et seditiosæ eorū mētis sensum imitetur. ita tamē ut illorū singuli, alijs atq; alijs tēporibus, unū quiddam, id tum, cū nondū reip.

ratio plane cōstituta esset, obstinatius tutati sint: iste quis
 quid unquam à quouis in religionē excogitatū sit ac reip.
 ipsius iudicio palam damnatū, hoc tēpore cōtumaciter &
 pertulāter defendat. Breuiter cū illorū causæ præter cau=
 sam fuerit penè nihil, huic autē hodie præter illā latronū
 manū nihil omnino adsit: eatenus illis cōparatus existime=
 tur, ut si nō aliā ob causam, iccirco quidē certe uir bonus
 neq; esse neq; dici posse intelligatur, quòd superba tū men=
 te, tū oratione Po. Christiani iudiciū nō modo ludibrio ha=
 buerit, sed se etiā illud ui et armis, quādo aliter nō posset,
 correcturū pronūciarit. Neminē enim uestrū latere puto,
 quid nam Pont. Maximo respōderit humanissime per le=
 gatos suos monēti, ut si quid uel in quo de religione addu=
 bitaret, uel quod reip. statui conducere arbitraretur habe=
 ret, id ne in ultimis apud imperitā plebē terris seditiose ia=
 ctaret, sed Romæ in ipsa hominū luce, in amplissimi colle=
 gij uel potius in ipsius reip. sacrario religiose exponeret:
 fidē publicā si postularet, se hanc ei bona fide daturū: pe=
 cuniā in uiaticū si peteret, hanc quoq; ei se liberaliter cu=
 raturum. Hic ergo uos iudices ipsos plane cōstituo. credo,
 fuerit ne hominis Christiani, mitto non parere, uerū ad ea
 sic respōdere, ut diceret se nō solum summo Pontifici di=
 cto audientem nō futurum (quod certe ipsum, cuiusmodi
 esse dicemus?) sed cū sibi uideretur cōmodum, se ad euer=
 tēdā eius tyrānidē cū maximis gregaliū operarūq; suarū
 copijs Romā uēturū. Quid q; Cæsari Senatuiq; ad otii et
 ad pacē eū comiter adhortātibus, cōtumaciter ob os et im=
 pie gladiatorioq; animo respōdit: ac plane præ se tulit, ge=
 stire se, q; discordiarū et armorū autor generi humano es=
 set: idq; se Christi exēplo facere homo religiosissimus ibi=
 dē prædicauit? Perinde uero cū Christus bellū à se nō otii
 terris

terris allatū diceret, terrarū nomine barbaros & omnes
 à uera pietate alienos homines nō significaret quos aduer-
 sus persuasionis Christianæ religionē nefariū & inexpi-
 bile bellū statim gesturos esse præuiderat. Suae certe disci-
 plinae alūnos, atq; eos ipsos Christianæ religionis antisti-
 tes mox futuros etiā tū, cū in coelū sese ipse iā reciperet,
 summa illa orationē nullius rei diligētius admonēdos pu-
 tauit, q̄ ut pacē mutuāq; inter se charitatē colerēt, atq; ea-
 rū rerū cura nihil antiquius unquā haberēt. Hic uero qui
 se hodie unū Christi Opt. Max. emulū et diuinū sacrorū
 librorū interpretē, quasiq; Esdrā adeo Paulum alterū esse
 gloriatur: nō Turcarū, nō Arabū, nō Persarū, nō cætero-
 rū itē barbarorum, quos etiā armis nostris uexari fas esse
 neget: sed Christianorū plane omniū, sed Pont. in primis
 Max. sed Senatus atq; Cæsaris etiam ipsius religiosissimi
 principis hostē se aperte profitetur. Quod cū ita sit, & se
 talē Luterus etiā aduersus eos gesserit, quibus semel Pop.
 Christianus, ac potius deus Opt. Max. ne quid resp. detri-
 mēti acciperet, negotiū dedit: nemini iā, puto, mirū uideri
 debet eū ab altero, qui pontificio iure in impios uteretur,
 quasi male de religione sentiētē, uel potius cōtra eā multa
 machinātem, ex sacra hominū cōmunitate exterminatum
 esse: ab altero qui rēp. armis tueretur, etiam maiestatis da-
 mnatū, & in hostiū proscriptorūq; numero habitū. Quid
 enim illi facias, aut quæ nobis cū eo homine societas iā esse
 possit, qui nec legibus obtēperet, nec magistratibus pare-
 at, nec melioribus morē gerat, nec quicquā magis q̄ ciuiū
 suorū otiiū & pacē metuat? qui deniq; ad excitādos Pop.
 christianos funestos tumultus, omnē ingenij sui uim atq; im-
 petū cōtorqueat? Profecto uti peritiores medici ea mēbra
 statim uel adurere uel amputare solēt, que ipsa cū putribus

corrupta sint ulceribus, etiam integris corporis partibus
 uitium & labem afferunt: sic istiusmodi hominum pestes,
 quauis ratione à communi tanquam humanitate corporis
 ressecandas esse sapientissimus quisque semper iudicauit.
 Verum non id à nobis hic agitur, Martinum Luterum di-
 ci, quem conueniat, quo ue affici tandem supplicio sit æ-
 quum: id enim nec dubium est, & legibus, opinor, satis
 definitum: sed num in eo tanta elucescant uirtutum orna-
 menta, ut ipsius unius sententiam totius reipublicæ auto-
 ritati à uobis antelatum esse oportuerit. Atqui duas tan-
 tum, atq; illas ipsas eiusmodi, ut ijs caruisse omnino sit
 turpius, quàm eas habere præclarum, in eo nonnulli uir-
 tutes admirantur: nimirum ignari quàm istæ illi cum mul-
 tis hodie sint communes, quot tamen præ Lutero suo con-
 temnant omnes, nec in eo ipso satis exploratæ, in quo ta-
 men ex tanto uirtutum numero solæ, tam ambitiose lau-
 dentur. Quis enim se uel pudicitia uel integritatis eius
 periculum diligenter fecisse affirmare audeat? Neq; enim
 facile id est, neq; semel & iterum, neq; modicis in rebus
 istiusmodi hominum animos tentasse satis est. Multos an-
 nos in magna occulte peccandi tum facultate, tum licen-
 tia, innocenter uixerit, opus est is, quem mihi singulari uel
 pecuniarum uel uoluptatum contemptu commendatū esse
 cupias. Nec enim cuiquam qui aliquo sit tractandarū re-
 rum usu, obscurum esse potest, quanta sit humanæ uitæ ua-
 nitas, quanta etiam in plerisque naturæ imbecillitas, ut ne
 possint quidem multi, aut etiam si uelint, peccare, tamen
 audeant: quàm denique flexibilis sit hominum ad susti-
 nendam omnem tum uirtutum simulationē, tum uitiorum
 dissimulationem, frons, oculi, uultus, oratio, si quis expe-
 riendo nō satis cognouit, studio quidem ac ueterum certe
 uolu

uoluntandis monumentis didicisse potuit & percepisse. Tametsi haud dum ipse sane uideo, ut opes iste in minimis ponat, qui nulla de re, tãtas ubiq; tragœdias, quàm de Põtificum auaritia cõcitet: quas quidẽ diuitias si tantopere contemnendas esse iudicat, cur apud populares suos hoc unum tandem penè semper habet in ore, & magna uoce queritur iam fere exhaustam esse illorũ sordibus & flagitiosissimis nundinis prouinciam uniuersam? Nolo equidẽ cuiusquam inseruire auaritiæ: nec enim debeo, nec si uellẽ possem: sed tamen neque quicquam ab inuitis exigi scio, neque satis mirari possum, haud paulò plura hac de re quàm de cæteris sacerdotũ flagitijs ab eo uerba fieri. Vobis id quid significet, quid uerò de eo alij suspicetur, nescio. Ego quidem, eius qui pecuniam despiciendam omnem iudicet, esse puto, nec illam cuiquam omnino inuidere, nec eorũ qui ea careãt, uicem magnopere dolere: optare autẽ, ut locupletes fortunis suis recte utantur: pauperes ipsi, uti nequo earũ desiderio unquã teneãtur. Atq; ut semel quod sentio hac de re dicã, mihi quidẽ persuasum est, nihilo fere turpius eum facere, qui cũ paupertatẽ professus sit, tamen alterius auaritiã ferre nõ queat, eo qui turpi pecuniæ studio & infinita lucri cupiditate palãm ducatur. Sed sit sane mirus diuitiarum contemptor Luterus, quas tamen ita ille aspernatur, ut mendicitatis, nõ dico onus, sed ne nomẽ quidem ipsum tolerare possit. Scitis enim quæ de tollẽdis uel etiã è rep. Christiana penitus exterminãdis sacris illis quatuor mendicorũ sodalitatibus, cũ saepe cõcionatus sit, tum uerò nuper ad Fabianum Felicem conscripserit. Ut etiam in eorũ peras atq; manticas petulanter ille quidem, sed plane etiam frigide & insulse luserit, nõ puto etiam nunc uos ignorare. Atqui bonorũ omnium iudicio si quo

k 5 in homi

in hominum genere prisca religionis & sanctitatis decus adhuc spectatur, in eorum profecto, quorum ille sportulas ipsa paupertate odit peius, ærumnis potissimum & institutis hodie apparet, atq; adeo elucescit. Verum hac de re posterius: aliud enim in alio de istius moribus mihi dicendum semper occurrit. Sit igitur eo sane ingenio Luterus, ut omnes omnibus opes libenter cōcedat, ipse mendicitatē æquo & hilari animo unus toleret. At eundē esse hominē frugi, & quod isti iactant, rarū quoddā ueteris parsimonie exēplum, mihi persuadere quī possum, quem ex uoluptuario Iouiniani instituto, nulla magis de re laborantem uideam, quā ut à maioribus nostris indicta statis anni diebus atq; tēporibus ieiunia, quasi non ferenda sumptuariæ alicuius legis decreta antiquentur: interdictus pariter quadrupedum & auium in mensis usus, omnibus omnino restituatur? Quòd si quis hoc illi cū popularibus suis cōmune esse uitium contendat, quos natura uentri obedientiores finxerit: illud quidē plane ipsius fuerit propriū hoc tempore, quòd sacerdos cum sit, & in Augustinianam ea lege sodalitatē cooptatus, ut reliquum ætatis ab omni muliebri congressu alienus degeret, cœlibem tamē agere uitā unus omniū apertissime hodie recuset. Certe enim in sacro sanctam Niceni concilij autoritatem, quam ipse sanctissimam esse persæpe testatus sit, uel ob hoc unum totus aliquando fertur, quòd illius decreto ijs qui ad rem diuinam faciendam consecrati essent, ducenda uxoris ius omnino denegaretur. Sed hæc quoq; postea, ubi disputationis eius rationes putabimus, tractabuntur à nobis accuratius: quæ mihi tamen hic in transcursu leuiter attingenda existimaui, ut cū domestica eius uita nihilo uobis quā mibi esset exploratior (nemo enim uestrū ipso familiariter est usus)

ex præ

ex præclaris eius sententijs atq; præceptis, qualis sit aut certe esse studeat, homo antea obscurus, & hac sola repentina insania nobilis magis quàm adhuc plane notus, coniecturam facere possemus. Nam quòd quidam etiam nunc nulla eũ obscœna corporis uoluptate capi insolentius hic admirantur: doleo equidem istos de cupiditatis suæ turpitudine tam aperte fateri. Nemo enim in alio quicquã admodum admiratur, quod aut habeat ipse, aut etiam se consequi posse, si paulum conniti uelit, nõ diffidat. Sed admirentur sane, si cum turpi intemperantia flagrantem illum & in uenerem pronũ esse sciant, tamen aliqua singularis cõtinentiæ exempla ab eo edita proferre possint. Sin autẽ uel nihil eiusmodi habent, desinant nobis mendacijs suis uelle imponere. Vel etiam ille infirma fortasse est ualetudine imbecillus, uel honoris potentiæ uel cupiditate suæ inflammatus. nesciunt profecto nesciunt, neque quid animi uirtus à corporis uitio differat, neq; quantam etiã ex inani uirtutis laude uoluptatẽ homines ambitiosi percipiant. Etenim quemadmodum libidini auaritiæq; deditum animum, nullam omnino dignitatis rationem habere constat: sic uix unquam fieri potest, uel nunquam potius fit, ut cuius mens tota in gloriæ cupiditate occupata sit, eius ad obscœnas coporis uoluptates, aut ad infame pecuniæ studiũ sensus facile detrahatur. Neque uerò hæc à me eo consilio ita disputantur, ut aut quenquã laudũ suarum fructu coniecturis spoliari cupiam, aut duas istas pusillas Martino Lutero uirtutes inuideam. Non sum tam iniqui, non tam ieiuni, non tam angusti animi, qui bonam certe ei mentem atq; omneis omnium generum uirtutes optare nõ desino: sed eo scilicet hæc à nobis coarguuntur, ne insidiosas aliquas & magno multis malo exitioq; tandem omnibus futu-

turas

turas, eius hominis laudes temere admittatis, in quo maximum cæterarum uirtutum splendore desideretis. Sic enim ipsas inter se colligatas simplicitasq; & quasi indissolubili quodam nexu euinctas esse uirtutes audio, ut unam earum qui habeat, omnes habeat: una qui careat, omnibus omnino careat. Vere an secus, non mihi magnopere hic disquirendum arbitror: cum de eo dubitare possit nemo, quin ab illis absit omnis uitæ dignitas, omne uirtutis decus, qui neq; societatem hominum sancte tueatur, neq; ueritatem rerum perspicere, ac rationem expedire queat: neq; eorum quæ fiant, quæq; dicantur, ordinem & modum teneat, neq; gloriæ imperij ue cupiditate caste moderari possit. Quod cum dico, an non una, quæ in Martino Lutero requirantur uirtutum instrumenta, ea à me perstringi cognoscitis omnia? Quis enim in eo uel mediocre prudentiam non desideret, qui dum sibi nomen & imperium molitur, stultitia sua tantum sibi, tantum uobis malorum contraxerit? quis non temperantiam quoq; & modestiam, qui in omnibus etiam mortuis acerbissime exagitandis sit omnium mortalium longe intemperatissimus? At iustitiam quæ omnes una uirtutes ipsa contineat, nemo in eo desiderarit. Credo equidem, quia ut ea iam nulla sit, dies ac noctes ille moliatur. Quid enim est aliud res iudicatas infirmare, iudicia tollere, leges antiquare, dånatos restituere, sacra prophanis communicare: eos quibus resp. regendam se commisit, in ordinem cogere, omnia deniq; armis perturbare: nisi cuiq; ius suum non modo non tribuere, sed contra ius ac fas omne, id uolenter auferre, & unicuiq; crudeliter eripere? Talis ergo reliqua Mart. Luteri uita cum sit, non ab re mihi suspicari uideor, ea quæ à conductis istis et emptis eius laudatoribus prædicantur, dici nullo modo posse: quæ uero dici possint et debeant,

ea omni

ea omnino nō dici & summa diligentia occultari. Nihil tu igitur eorū quæ de singulari ipsius cōtinentia atq; opū despicientia narratur acceperis? Nihil dūtaxat ut has una honestatis causa uirtutes ab eo cōplecti existimem. Nam quin ambitiose deliciarū omnium & pecuniarū cupiditatem tegat, nihilq; uerbo publice probet, quod non cū laude & dignitate sit cōiunctum: de eo nō modo non dubito, sed ei etiam ad ea quæ molitur, cū primis necessariū esse iudico. Quis enim Christianū ferat hominē præsertim nouandarū rerum autorem, qui uoluptate sua utilitateq; omnia metiatur? Seditiosus ante omnia oportet bellum diuitijs palām indicat, palām ab omni luxuria abhorreat, palām omne uoluptatū genus defugiat, incessu tardior, amictu obsoletior, corpore incultior, supercilio tristior, uocis sono, aut summissio lenior, aut cōtento atrocior, aut inclinato grauior, aut inflexo miserabilior: mire enim hæc ad pullatū pertinet circulū: breuiter hanc unā ad uulgus nullo negotio capiendū tenēdumq; uia seditiosus habeat, ut secū omnia reip. causa facere dictitet, tū plebis cupiditatibus plurimū indulgeat, tū uerò se sanctissimorū uirorū institutis deditū esse studiose diligēterq; assimulet & fingat. Sic enim tum ipse fidē imperitæ multitudini facillime fecerit, tum nisi prudentiores melioresq; primis eius conatibus mature obstiterint, ad extremū armis quoq; ad labefactandā rep. aperte aggredietur. His enim certe profectos in itijs Arrianos, his Manichæos, his Donatianos in rep. impetū olim fecisse accepimus, & Luterū ad præsentē euertendū ciuitatis statū grassari uidemus. Sed cū de eo neminē uestrum dubitare iam posse confidam, quin qui Mart. Lutero sit moribus similibus, idē neq; uir bonus sit, neq; à Christianæ disciplinæ pudore nō alienissimus: illud
nihil

nihilominus tamen uereor, ne uos nullo grauiore scelere obstrictos esse arbitremini, quòd eius cõtra rep. hominis secuti sitis partes, qui cū animi altitudine maxima sit præditus, tum uerò doctrina quadã singulari & eximia eruditione ornatus esse uideatur. Ego uerò quænã in isto existat animi magnitudo, nõ sanè dispicio: nisi fortasse fortem uirũ uobis appellare libeat eũ, qui uasta & impotēti opinionis suæ persuasione sublatus, se plus unũ quàm uniuersam rēp. posse cupiat, qui ius omne et fas extingat, omnes aspernetur, nulli pareat, ne magistratibus quidē ipsis ullũ honorẽ habeat: deniq; qui nullũ laborẽ recuset, nullum periculũ defugiat, quo uel perturbata, uel etiã oppressa rep. nomē suũ immortalitati cõmendat. Quòd si ita est, & hominẽ qui sic omnes omniaq; despiciat, quasi magnũ et fortem uirũ uobis pleno ore laudare permittitis, nihil planè afferetis, quãobrem nõ etiã insignes latrones & tyrãnos & prædones omneis, & quicumq; usquã unquã fuerũt factiosos ciueis admiremini, quos elato cupidoq; ad maximas sibi cõparandas opes animo, nihil nõ ausos fuisse, manifestius est q̃ ut id uobis hic à me demonstrari necesse sit.

Nos cõtrã excelsi atq; tranquilli ingenij uirũ, cum demũ esse cõsemus, qui cū & libidinẽ pudore uicerit, & furorẽ ratione depulerit, tum neq; imperia appetat, neq; gloriã cõcupiscat: qui fortuna cõtentus sua quiete uiuat, & quẽcunq; casum Deus tulerit, fortiter hunc atq; placatè sufferat. Eos autẽ qui uel metu frangãtur, uel à cupiditate uincantur, uel imperium pati nõ possint, uel etiã alia quauis ægritudine perturbẽtur, longe ab illa uiri fortis cõstantia dignitateq; abesse iudicamus. Quorũ quidem esse in causa & numero Mart. Luterũ, quis hic iam neget? primũ qui tam timidus sit, ut cū se & Christiane pietatis defensionẽ

unum

unum suscepisse gloriatur, & de summo inter gregales suos mortis contemptu iactitet, nunquam tamen nisi aut accepta publica fide, aut militari illa manu stipatus, sit ausus ex ea, in qua sese abdidit, munitissima latronum arce in publicum prodire, profecturus scilicet infrequentior, etiam in aliena praesidia solus & quocumque uocaretur, nisi & causa sua diffideret, & scelerum suorum conscientia territus de se uehementer timeret, & miseram illam anxiamque & precariam uitam pluris quam omnes Christi rationes duceret: pro quibus rationibus, quas tamen ille quantum in ipso est conturbat, quoduis homini Christiano supplicium libenter esse subeundum, cum ipse quoque profiteatur: quidnam aliud suspicari possumus, nisi nobis esse negotium cum eo homine qui ad maledicendum & conuictum ex tuto cuius faciendum sit longe audacissimus, ad periculum aliquod uel pro Christi religione, cuius se causam agere mentitur, adendum multo timidissimus? Deinde cum diuinis mandatis per sepe moneamur, cum ut eorum quorum sumus in potestate et tenemur imperio, rationem in primis habeamus, tum sacerorum antistitibus dicto audientes uti simus: quam bene istum legibus parere credamus, qui ne imperio quidem ulli praeclearis illis suis decretis locum relinquat, nimirum impunitatem sibi, ceterisque coniuratis infinitam licentiam pollicitus, si qui tumultuantes ciuis pro potestate coercerent, nulli omnino existant, hoc est, si aequabili iure utamur, uel inter nos potius sine ullo ordinum discrimine, sine duce, sine magistratu, sine lege, ferarum more tumultuemur? O hominem cautum, & in constituenda republica prudentia singulari praeditum. Iam quam inuictum aduersus omnes cupiditates sedatumque gerat animum, cum ex conuictionibus & scriptis, in fandisque ipsius conuictijs, tum etiam

hinc

hinc perspicere potestis, quòd homo uel mōstrum potius ex diuersissimis ac inter se maxime contrarijs uitijs conflatum, dubiumq; maleficij magnitudine timidius, an intemperantia audacius, inani doctrinae persuasione arrogantius, an sordium suarum conscientia abiectius, natura leuius, an opinione peruiacius, stultius denique apud prudentes, an astutius apud stultos, tam incredibili nominis sui nobilitandi cupiditate ardeat, ut quo aliquid apud imperitam multitudinem esse uideatur, non dubitet constans & perpetuum generis humani iudicium, prae opinionis sui errore fastidiose contemnere, in sanctam eruditorum omnium uirorum conspirationem petulanter inuadere, denique mortuos & uiuos prae se omnes inscitiae uecordiaeq; acerbissimis uerbis condemnare. Nam ut dominandi libidine tam multa turbet, mihi equidem persuadere interdum uix possum, praesertim cum uel tot firma reipub. praesidia, uel extremam postremi hominis in summis uitae ac fortunae sordibus conditionem atque causam considero. Rursus cum uel minaces eius conciones lego, uel in ita de inferendo Italiae bello cōsilia audio, uel numerosam illam quasiq; praetoria impiorum cohortem, atq; hominis ipsius amentiam furoremq; mihi propono, qui neq; in disceptationem descendere, neq; causam dicere, neq; publico ullo aut legitimo iure secum agi uelit, & omnem caecae mentis impetum ad euertendum hunc reipub. statum, contulerit: facile nonnunquam in eam opinionem adducor, ut id quoq; illi deliberatum à principio decretumq; fuisse existimem. Labefactata enim republica quemnam alium potius rerum potiturum sperare debuit, nisi eum qui priorem ciuitatis statum euertisset: seq; perditae plebi aduersus optimates ducem audacissimum semper praebuisset? Et quisquam hunc

hunc aut optandum nobis principem iudicat, aut bonum
 & fortem uirū mihi adhuc appellat, qui iusti atq; excelsi
 animi ne umbram quidem unquā uiderit? qui nos primum
 quasi uulpecula fallacissima fraudibus & insidijs suis cir-
 cunuenire tentarit: deinde etiam truculenta cristati draco-
 nis specie territos frangere conatus sit? qui paci atq; otio
 inimicus ad agendam, rapiendam remp. cum sceleratissimis
 latronibus societatem coierit? qui gentes feras armatas ad
 delendam pulcherrimam, & eam certe unde omnis ad nos
 humanitas, omnis religio profecta sit, orbis terræ partem
 adducere cogitarit? qui hominis Christiani fortitudinē nō
 parendi facilitate, non clementia, nō beneuolentia, sed con-
 tumacia, odio, uindicta, maleuolentia definiat? At quā
 hunc in reip. possessione tolerabilem futurum fuisse pute-
 mus, qui priuatus & inops tantam dissimulare non potue-
 rit insolentiam & immanitatem? O' nunquam satis intelle-
 ctam uulgo Christianæ pietatis quietem, fortitudinis uim
 atq; simplicitatem. Ego illum nec in summa imperij licen-
 tia commodum fore sperem, qui in hac tam tenui fortuna,
 intolerabili iam sit superbia? uel nunc iustum & magna-
 nimum esse putem, qui magistratuum imperia superbe de-
 trectet? qui ius omne de rep. Christiana tollere conetur?
 cui sint ignaui & pusillanimes quicunq; iniuriam patien-
 tia infringunt? longe autem ignauissimi, qui ita ipsi se uin-
 cant, ut plane Christiana illa animi inductione, bene ue-
 lint male uiuentibus, bene precentur male præstantibus,
 bene mercantur de male merentibus. O' hominem, si quidē
 ita sentit, amentem & miserum: sceleratum autem & im-
 pium, si cum nobiscum sentiat, ea tamen crudeli ambitio-
 ne incitatus concionetur, scribat, edat, paret, meditetur,
 quæ uel cogitasse non modo nō Christiani sit hominis, sed
 l efferati

efferati alicuius & immanis barbari omnem humanitatem
 proculcantis. Furē scilicet & adulterum, quorum iniuria
 ad unius aut ad alterius famā rem ue perueniat, quasi sce=
 leratos execrabimur, aut etiam ultimo dignos supplicio
 iudicabimus: est uero qui cum se Christianum hominē nu=
 merari uelit, tamen simul non populorū, tot gentiū, tot na=
 tionum non modo corporibus, quod ipsum per se intolera=
 bile, uerū etiam animis pestem & interitum machinetur:
 qui funesta ista sua face tantum iam in Germania incen=
 dium excitarit: qui tanta audacissimo cuiq; proposita sedi=
 tionis materia, eandem intestino perniciosoq; bello in se=
 ipsam iā armarit, quo autore tot iā uiri boni, tot homines
 Christiani, tot adeo sacerdotes ante ipsas Christi Opt.
 Max. aras indignissime trucidati sunt: hunc nos hominem
 castum, hūc nos sanctū appellabimus? huius, si deo placet,
 pictam imaginem, quasi ille cœlo consecratus iam sit, ra=
 diato quoq; capite conspicuam circungestabimus? Quæ
 (malū) amētia hæc est? Quā ego hanc dei iram esse dicā?
 uos hæc scitis, uos hæc uidetis, uos hæc cū fierent, ipsi sæ=
 pe interfuistis, nec modo nulla adhuc ab eo inexpiabili re=
 ligione obstrictos uos putatis: sed hominem tam nefariū,
 tam dirum, quasi ad modestissimæ & clementissimæ illius
 Christianæ naturæ laudem aspirarit, diuino cultu etiam
 nunc ueneramini? Quid? ista ne sanguinolenta rabie Pe=
 trum & Paulum cœlo dicatos fuisse? istius ne modi ferita=
 te Ioannē & Iacobū eodē uocatos esse? tā ne cruenta ui=
 etoriæ palma innumerabileis illas tot sanctissimorum, tot
 fortissimorum diuinæ ciuitatis militū legiones aditum si=
 bi ad superos comparasse credemus? Age facite multorum
 in rep. principū intolerabiles esse mores: facite multorum
 etiam ciuium haudquaquā dissimulanda esse flagitia: num
 eorum

eorum tamē odio, illa quam nobis Christus, secuit, munit, patefecit, uia deserenda sic fuit? imò adeo ut uera sint quæ dicitis, num illorum tamē imitandi fuere mores, quorum à uobis tolerari amplius posse uitia negabitis? Nam quòd illis crudelitatem crimini interdū datis, ego uero hac nullos plane eorū in quēquam uestrum adhuc usos uideo: sed si tamen in aliquem more maiorū seuerius animaduersum est, ijs supplicijs quæ à legibus proficiantur in eū, scio, & ob priuatū aliquod publicum uel crimen à prophanis hominibus esse iudicatū. At uero Luteriani uestri, quo nā iure, qua lege, quo tandem Christianæ pietatis exēplo, tot sacerdotes, ea sola de causa, quòd Luterianā sectam nō satis probare uiderētur, inter ipsas Christi aras suis ipsi manibus crudelissime iugularunt, dicā, an mactauerunt? Quo iure inquā tot Christi sacerdotes, quos ille & sacrosanctos esse uoluit, & delicias suas appellauit, isti indicta causa suis ipsi manibus iugularūt, & immaniissime mactauerunt? O cœlū, O terra. sed nō faciā, ut aut acerbissimū eorū interitū hic deplem, quos iā immortalis et beatissimos esse iudico: aut ferinā eorū inmanitatē hic detester, quos de potestate et mēte sua Luteri cōcionibus exisse, & in rēp. immisos esse, mihi facile persuadeo. Tantū uos admonitos uelim, ne eū quasi diuinū & fortē uirū uobis cōmēdatū posthac admiremini, qui sanguinarios istiusmodi, atq; ex ultima repetitos barbaria sacrificandi ritus instituat, & iā multis seculis salutari persuasionis nostræ exortu funditus sublatus, in Germaniā ipsam Galliāq; et uniuersum terræ orbē, quasi postliminij iure quodā, reuocare conetur. Quāquā si uera sunt, quæ audio, non sacerdotes tū & innocētes, sed ex prophano potissimū uulgo fontes quidā homines immolabātur, ut à Mart. Lutero ueterā illā

ueræ pietatis expertium immanitatem gentium, nõ equa-
 tam modo, uerũ etiã longe superatã esse uideamus. Quòd
 si hæc ille in sectatorum suorũ furorem atq; crudelitatem
 transfundat, uidete, quæso, uel quænam sit eius hominis
 doctrinæ uis, qui quos à se ab omni superstitione ad ueræ
 pietatis cultum traductos esse gloriatur, eosdem tamen ea
 re impios esse & parridas negare non possit: uel in quo-
 nam hominũ genere illic regnet, quod idem tam efferatum
 sit & barbarum, ut impiam & immanem suam crudelita-
 tem, quam ne humana quidem æquitate quisquã tueri pos-
 sit, sanctissimæ religionis loco ponat atq; cõstituat. Quòd
 si (ut aiunt) ex discipulorum moribus atq; eruditione, de
 doctoris ipsius uita & literis iudiciũ facere, aut certe con-
 iecturam ducere possumus: licet sane ex præclaris istorum
 actionibus & facies de Mart. Luteri natura atq; ingenio
 iudicemus, uel omnino qualis sit, coniectura assequamur.
 Atqui taleis nunquam neq; Christi ipsius, neq; legatorum
 eius, neq; facile Benedicti, neq; Augustini, neq; Hierony-
 mi, neque Francisci, neq; Dominici, neq; Bernadi familia-
 res fuisse legimus. Sed nõ cogatur sane suorũ culpã præ-
 stare Luterus, tametsi istos nunquã tantum facinus admis-
 suos fuisse constet, nisi tumultuosis illis concionibus in
 Reip. defensores ab eo concitati extitissent. Sit etiam per
 me quidem omni alia uirtute ornatus, sit cõtinens, sit ab-
 stinens: non repugno, modo ne quam in eo nonnulli ad cœ-
 lum laudibus efferũt, Christiani animi fortitudinẽ, illi in-
 esse uobis persuadere sinatis. Quam quidem certũ est, non
 in regerendis conuitijs, non in referẽda iniuria, non in ela-
 to contumacis animi spiritu, nõ in mortis omnibus uitan-
 dæ modis consilio consistere: sed in despicientia sui, sed in
 ea potissimum casti animi probitate, quæ uoluntaria mētis
 demissione

demissione, atq; ingenuo quodã ac liberali pudore totam se diuinę potestati commendatam tradat, & pro Christi persuasione deuotam hostium minis atq; terroribus intrepidam obijciat. Hac itur ad æternã gloriam uia: Hac proceres iere Christiani: Hac heroës nostri omnes in cœlum peruenerunt: quorum etiam iam uita defunctorum gratia, et mortuos reuixisse, & cecos oculorum usum recepisse, & uarijs ex morbis laborantes, furijsq; etiam exagitados mortales multos potestati ualitudiniqu; suę restitutos esse exploratum habemus. Mart. autem Lutero num tale quicquam adhuc factum uidistis ipsi, aut ab alio etiam accepistis? Num exanimis ab eo ad uitam reuocatos? Num mutorum linguas in sermonem resolutas? Num surdorũ aures ad audiendi uim patefactas? Num claudis liberam gradiendi datam facultatem? Nũ ijs qui omnibus membris capti essent, totius corporis firmitatem? Num fanaticis suam mentem? Num deniq; aliquod cœlestis uirtutis indicium uobis edidit? Atqui aliquod saltem unum diuini ab eo numinis signum allatum esse oportuit, qui se contra publici concilij autoritatem, deo autore artes nouas moliri, atque tanta inter Christianos ipsos discordiarum semina iacere diceret: præsertim cum nec ullam nobis legationis suę fidem faceret, & ea quę in rep. sequimur, à maioribus nostris diuinitus instituta esse nobis religiosissime persuasum non nesciret. Verum frustra huiusmodi quicquã ab eo exquiras, qui sit à uoluntaria illa humilitate deuotioneq; alienissimus, & omnium qui unquam fuerunt seditiosorum hominum nõ modo timidissimus, sed etiam longe arrogantissimus. At quid illud est tandem, quod Luciferum de cœlo deiecit? superbia. Quid Mariam in cœlum extulit? animi demissio. Quid Adamũ & Euã ex illa sacrorũ hortorum

amoenitate exturbauit? quòd dicto audientes non fuissent.
 Quid Heliã et Mosen eò unde illi deturbati essent postea
 euexit? quòd diuinis mandatis semper paruissent. Quid
 Christũ ipsum summi regis honore, summi iudicis potesta
 te, summi dei nomine adornauit? nẽpe illa animi demissio,
 quæ quidem omnium uirtutum sit mater & altrix, ut om
 nium contrà scelerũ parens & nutrix superbia. Videte
 igitur quæ nam uobis Mart. Luterus casti & humilis ani
 mi exempla adhuc dederit, qui cum se hodie unum Christi
 uirtutes recte imitari gloriatur, eo tamen sit ore atq; ani
 mo, ut cum omnibus ijs qui usquã erga principes cõtuma
 cia, erga pares fastidio, erga humiliores contemptu insi
 gnes unquã sint habiti, de arrogãtia principatu summa
 contentione certare uideatur. Sed cum satis multa de homi
 nis moribus, nunc de ingenio & doctrina eius pauca sunt
 dicenda: in quibus quidem ita ille se iactat, ut uulgo penè
 persuaserit unum se omnium uim religionis atq; Christia
 na doctrinæ scientiã tenere, qui de rebus tam obscuris &
 abstrusis tam subtiliter copioseq; disserat. Perinde quasi
 ceteros qui ad perturbandam reimp. accesserũt, neq; à na
 tura, neq; ab literarum nostrarum cognitione ullo instru
 ctos modo fuisse existimemus: aut homini Christiano faci
 le non sit, de religione loqui, quod ab omnibus seditiosis
 factitatum uidemus: longe uero difficilimum è religione ui
 uere, & pie sancteq; scribere: quorum alterũ à Lutero nõ
 fieri ignorare iam nõ potestis, alterũ ab eo minime adhuc
 factũ esse, ut cognoscatis, mox operã dabimus. Sane enim
 tempus quoddã fuit, cũ ego qui nunc ab eius consilijs tan
 to pere abhorreere uideor, nõ secus ac uos de ipsius religio
 ne atq; constantia iudicarem: quippe cuius leuitatem non
 prius coniectura quàm ipsius certissimis monumentis tes
 taturam

statam

Statim cognoui, impietatem uero non antè opinione quàm clarissimis librorū eius uestigijs expressam perspexi. Itaque de eo (quē ex primis ipsius scriptis, quanquā iā tum eorum genus non nemo quasi sordidum, uulgare, horridū improbabat: ego tamen neq; indoctū esse hominem, neque ineptum, neq; contemnendum existimaui: ex alteris iam male sanum & audacē rabulam putauī: ex postremis etiā impurum & sceleratum cognoui) ita nunc quidem sentio, ut uehementi quidem ingenio illum & acri & magno esse iudicem, sed cuius commendationem omnem importuna animi prauitate cuerterit: doctrina uero eiusmodi, quæ neq; sane liberalis sit, neq; ex ipsis diuinorum librorum hausta fontibus, neq; adeo ipsius etiam parta ingenio, sed ea plane quam partim ex Hussianorum, partim ex Valdensium ac caterorum item factiosorum iam olim damnatis atq; eò abditis & reconditis commentarijs corrogasse uideatur. Neque enim certe tertio quoq; fere uersu secum ipse pugnaret, & extra monstra atq; portenta, homine Christiano dignum aliquid sæpius afferret, si rationem cum sacris Christianæ Hebraicæq; historiæ monumentis sibi religiose habendam putasset. A quibus quidem ille, quasi omniū sermone decantatis, & uulgaribus rebus abhorrēs, optima sui otij opera in lectitadis quibusdam ingeniosis omnino illis, sed plane perditis ac nullius iudicij cōsiliij ue autoribus, ijsq; haud ita uulgo notis peruerse abuti maluit, spe non dubia ductus uidelicet, se in cœlo imperitæ multitudinis opinione statim futurū: si cū barbara illa declamādi licentia, ipsos religionis Christianæ principes maledictis petulantissime nominatimq; figeret, tum uero quæ apud præclaros illos eruditionis suæ magistros in tenebris didicisset, ea in lucem ambitiose & magno uer-

l 4 borum

borum strepitu omnia quasi mysteria quædam proferret
 atq; enuntiaret. Quæ quidem spes, ut eum omnino falsum
 non habuerit: Dedit enim ei locum non ipsius quidē singu-
 laris ulla uirtus aut eruditio, quam sane nullam adhuc esse
 uideo, sed flagitiosa multorum ubiq; sacerdotū uita atq;
 inscitia, quam quidem uel accusare uel uincere nullius pla-
 ne sit negocij. Sed ut ea spes eum non omnino fefellerit, il-
 lud quidem certe non uidit, sic usu esse comparatū, ut qui
 indoctis eruditi, malis boni, stultis sapiētes uideri uolunt,
 ijdem indocti eruditis, stulti sapientibus, mali bonis esse ui-
 deantur. Verum de Luteri literis, atq; ipsius in sacris etiā
 rebus intelligentia, etsi ex ijs quæ ad perscriptas & ab
 ipsomet editas agnitasq; disputationes à nobis deinceps
 afferentur, uobis plenissime liquere poterit: nihil me tamē
 ab re facturū hodie puto, si qualis eius doctrina existima-
 ri debeat, tum ex absurdis illius præceptis, tum ex senten-
 tiarum ipsius inter se discordia uobis hic summatim indi-
 caro. Nihil enim astute agere, nihil accusatorie dicere cō-
 stitui: tantum pauca quædā, ut adhuc feci, eaq; plane atq;
 Latine uobis agnoscenda proponam, quæ cum cunctis fa-
 cile sunt obuia, tum uero eam Martini Luteri indolem si-
 gnificant, ut quantum eius auctoritati tribuendum iam
 sit, per se ipsa cuius planum statim facere possint. Atque
 ut ea hic mittam omnia, quæ aliqua uel rerum obscuri-
 tate excusari, uel ista distinctionum calliditate elabi pos-
 se uideantur: quàm in eo grauitè & præclare illum si-
 bi constare arbitremini: qui cum se in primis illis disputa-
 tionibus hominem esse, uere modesteq; esset fassus, hoc est,
 eū qui ignoratione rerū & labi et decipi persæpe posset,
 tamen arrogantissime postea uanissimeq; idētidem scripse-
 rit, neque falli se neq; omnino errare iam posse: impiam,
 credo

credo, Aetiani secutus sententiam, qui hominem Christianum ulla in re posse falli negasset. Idem initio scriptorum suorum saepe testatus, siquid noui de Rep. consilij caperet afferret ue, de eo se in ipsius Reip. potestate futurum, tantumq; sibi quantum illa suassisset, esse persuasurum: tamen dicta tandem multa Reip. & conciliorum eius autoritati salute se nihil ipsius iudicium atq; sententiã morari audacissime pronunciauit, quippe qui à se diuinitus illa omnia excogitata esse exploratũ sibi esse diceret. Hac enim etiã flagrat ambitioẽ homo uetiosissimus, ut quæ ab ipso quasi dictata quædam, seditiosorũ redduntur, à magistris ne unquam aut doctore ullo didicisse uideatur. Illa uerò quàm inter se bene coherent? Neminẽ naturæ impulsu peccare, utpote quæ sit optima: sed omneis nos sponte nostra studioq; delinquere. Rursus pro Floriani insania, omnẽ humanæ mētis culpam, unius esse naturæ uitio attribuendã, quæ perpetuo furore exagitata, nos secũ præcipites ageret atq; raptaret. Iam illud, neminem esse unum neq; tam moribus sanctum, neq; deo tam acceptũ, qui non mortem incredibiliter horreat: an nõ cum illo acriter pugnat, multos hodie posse reperiri, quos diuina charitas ita inflãmet, ut ea quasi armati, nullo plane mortis terrore teneantur? Eiusdem est inconstantia, uelle à nobis peccatorũ nostrarum cõscientiam sacerdotibus omnem aperiri, & iterum nolle omnia, ne exitialia quidẽ scelera proferri atq; indicari. Quid quòd Patrum cæteris duodecim uiris honoris gradu modo superiorem facit, modo parem, modo inferiorẽ? Quid quòd eundem ad illustria illa Christi rogata, tum de sua, tum de omnium collegarum sententia respondentem inducit? Quid quòd eidem in nobili illa prouinciarũ sortitione hic Iudæam tantũ, illic solam Italia-

liam

liam obtigisse affirmat? Quid quòd summi Pontificatus principatum alibi delendum esse argumentatur, alibi religiosum & nefas id esse contendit? Nam de restituenda nobis innocentiae ratione, quam turpiter secum ipse totis voluminibus digladietur, qui alias nullum pontificia liberalitate animi crimen extinguere posse iudicet, alias non eadem indulgentia noxae eximi & scelere liberari posse omni defendat, suo commodius à nobis ostendetur loco. Atque ne istis tantum quae ad superos maxime pertineant, leuitate illum suam propalam efferre contentum fuisse existimetis: pergit porro eorum quoque quae apud inferos gerantur, conscius, neque sane internuncius indisertus. Sed quid ait tandem? istis omnino tum nondum expiatis bonorum manes, tum impiorum laruas illic exerceri poenis: nec tamen istis omnino, quod haec quibus non modo nulla spes ostendatur, sed ea etiam omnis praecisa sit, desperatione quoque ipsa excrucientur: illi explorata salutis rationem habeant suam, atque ea leuiore poena defungantur. Non hoc prorsus adhuc incostantissime, si eodem in loco addubitans ille nec discretis operibus res tam diuersas doces attulisset. Illa uero quam ipsum ubique sui similitudinem esse declarat? Manes cum non dubia salutis spe teneantur, tamen aeternis addici posse supplicij. Eosdem dum expurgantur semper sperare, imò uero desperare. Iam sperare quidem illos, sed spei suae esse ignaros, desperationis autem certos. Nam quod terreri eos uult et torqueri cum aeternorum suppliciorum metu, tum uero diuini uultus contuitu, quem quasi mirifica quadam iracundia inflammatum, & horribilem, & intolerabilem spectare cogantur, nec sustinere queant: recte fortasse, sed quod ipse tamen ad extremum funditus euertat, quod alio loco manes, neque sempiternae poenae formidine ita affici & affligi ostendere conetur, sed eos partim ex ea quam

subitus

subitus diuinæ maiestatis conspectus nobis excitaret admiratione consternari atq; cōfundi: partim quòd incredibile ipsius amore incensi, incredibiliter semper timeāt, ne deū immortalem nō satis ipsi uerentur & colant, quem omni honore, laude, gloria dignissimum esse iudicēt atq; perspiciant. Quid ego ut cæteris in rebus totus turpissime erret, nec sibi ipsi unquā conueniat, hic cōmemorē? Istius profecto modi sese collidentibus sententijs tum conciones plurimæ, tum postrema eius opera ita æstuāt omnia, ut si uel quemadmodū instituerā, nudis uerbis turbidos eorum quasi fluctus persequi uelim, multis mihi sit et horis opus, & Luteriano plane stomacho, quo tot profundissimæ leuitatis insanæq; euripos sine grauiore ulla nausea possim transmittere. Qua quidem leuitate, eam ille causam uestrā certe cōstituit, ut etiā sine ullo alio uitio, sine aduersario, languentibus bonis omnibus ipsa per se statim ruitura sit. Quid enim ad eā subuertēdā oppugnatione ulla opus est, quæ et ipsa suis sese telis labefactet apertissime, & autore suū habeat hostem unū omniū infestissimū? Neq; enim iā disputationis modo gratia, quod à doctissimis uiris factitatum cognouimus, in utranq; iste partē de re dubitanter uerecundēq; differit, sed utrobiq; fidenter, nec insolenter minus & barbare deū semper obtestans adiurat, aut nihil omnino eum sentire, qui contrā sentiat: aut etiam se nihil recusare, quin testificandæ cōprobandæq; eius quæcunq; ullo tempore tueatur sententiæ causa, in ardentem rogi nudus statim insiliat, mortem illic & incēdij pœnas libenter perpeffurus, ni uera sit quæcunq; nobis contra sancta maiorum nostrorū instituta persuadere conetur. quod cū facit, an non illum aut plane furere, aut conceptis uerbis peierare suspicari licet? Verum ut ridiculam & impudentem

tem

tem & immemorem hominis stultitiam facile perpeti atq; perferre possimus, & illi quod iam pridem sibi sumpsit, permittamus, ut effluente mente huc illuc cursitans, quicquid alicubi uerum esse posuerit, idem alibi suo iure falsum esse ponat & contestetur (Nihil enim fere ne contra rempub. quidē adhuc attulit, quod nō suo ipsius more in dubiū uocari, & idem ipse alio loco infirmari. Sunt enim hæc seditionum fraudes, hæc artificia: quāquā in Mart. Lutero nihilo insanie & imperitiæ minus & flagitiosæ obliuionis, quā uel malitiæ uel fallaciæ mihi nūc uideor perspicere) Sed ut ista, quē admodū dicere cœperā, à nobis dissimulētur omnia: etiam ne portēta illa æqui boni faciemus: Penes Iesum Christū, quem nos nō modo ciuitatis nostræ autorem, et reip. præsidem agnoscimus, uerū etiam Deum Opti. Maxi. esse prædicamus, nunquam neq; diuini, neq; humani imperij ius aut potestatem ullam fuisse? Veritus est scilicet uir religiosissimus, ne si Carpocratianorum & Abionitarum impietatem ipse non comprobasset, summi pontificatus autoritas funditus deleri nō posset. Sed in hoc magnum quiddā spectauit: maximi enim sacerdotij principatum, quod Hussiani nunquā potuissent, à se facile euersum iri hac recepta sententia sperauit. In eo autem quod à Christo duriores nobis impositas esse leges quā ut ijs quisquam parere queat, Mahumete uidelicet autore conuestus est, quidnam illum tandem intuitum putemus? Scelerum suorum impunitatem? an Christianæ disciplinæ euerfionem? an uerò simul utrunq;? Ego enim certe quidnam potissimū hic quærat, dicere non habeo, haud sane magis, quā cur arbitrio nostro nihil neq; liberum neq; integrū à deo relictū esse defendat. Nisi hoc fortasse agit, ut quæcunq; uel contra ipsam rempub. impie moliatur, ea omnia diuinæ

diuinæ

diuinæ ascribens prouidentia à se reijciat, & quasi fatali cuidam necessitati assignet. Nam quòd omnes ingenuas artes, & cuiuscunq; generis uirtutes execratur: quas tamen neq; apud nos, quatuor illi constituendæ doctrinæ Christianæ uiri Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, neque apud Græcos Basilius, Chrysostomus, Origenes, Athanasius, in postremis habuere: sed quòd hæc animi ornamenta atq; lumina mera ipsa scelera & cæcas quasdã humani ingenij pesteis appellat, nihil omnino ab re sua facit alienum, homo sibi nimirum cõscijs, quàm sit ipse nulla prorsus uel illustri optimarũ artiũ cognitione instructus, uel singulari præstantissimarũ laudum dignitate ornatus. Quòd autem cũ Arrianis negat, iusta mortuis ulla persolui à nobis oportere, & quæcunq; de parẽtandi sanctitate Pop. Christianus iam inde ab initio religionis recepit, ipse planè repudiat: quis hoc illi nõ facile concedat & ignoscat homini qui nunquam litarit ipse, atq; idcirco tralatitia illa & peruagatissima temere arrepta sine fine impudẽtius nescias an imperitius iactitet? cum preces nostras, & omne sacrificiorũ genus, Deo esse inuisum & ingratum: tum uerò in nobis nihil inesse neq; cõsiliũ, neq; mētis, neq; rationis, neq; opis: aut si quid tale omnino sit, id nobis in exitium & apertam perniciem nostrã tributũ esse & à deo datũ. Quò quidẽ etiam pertinet illud, quod de Dei Opti. Maxi. in genus humanum tum inuidia, tum odio firmissime cõprobabat. Etenim cum insanis eius sententijs, uel furori potius, opponeretur, Anacleti, Leonis, Thomæ, Bonauenturæ, ac item cæterorum, quorum consecratæ iam essent pridem & literæ & uirtutes, amplissimorum uirorum autoritas, nec illæ hæsitacionis suæ exitum alium, credo reperiret: non dubitanter ausus est affir-

mare

mare homo omnium mortalium (hic iam non inuenio dignum eius importuna audacia & imperitia nomen) non exhorruit , inquam , homo sacrilegus & parricida nefarius affirmare: quid dicam? horreo enim ipse totus, cū quid ex eius sententia dicturus sum cogito: nihil dubitauit igitur affirmare diuina plerunq; fieri uoluntate, ut reluctantes & inuiti ipsi peccemus, idq; adeo eorum potissimum accidere ministerio, quos propter summā uitæ integritatem atq; innocentiam Deus Opt. Max. charissimos haberet. Rogatis quo id tandem fieri modo pronunciet? dicitur id quoq; quādo huc usq; progressi sumus. Ait uir diuinorum consiliorum particeps, ac idem eorum interpret unus & enarrator religiosissimus, solere à deo immortalis, cum homines sua spē nō satis insanire uideat, eos præcipue de sua mente deturbari, aut illorum certe animis tenebras statim offundi, quorum mores atq; studia mortalibus ad bene beateq; uiuendum exemplo esse uoluisset. Ex eo fieri ut quicumq; talium uirorum sequantur autoritatē, hoc est, ut optimus quisq;, imprudentes in fraudem, in scelus & impietatem turpiter à Deo Opt. Max. & illo generis humani conseruatore inducti, impulsī, coniecti, tum de deo sentiant & mereantur pessime, cū se illius numini atq; uolūtati morem putant gerere sanctissime atq; religiosissime. Non confutabo hic equidem barbarā hominis impuri impietate, quæ cū ipsa per se sua incōstantia satis sit la befactata, tum uerò tam est absurda, & ab omni cōmuni sensu aliena, ut neminem hic quātumuis rudem & durum esse putem, quin si modo Christianus sit, ea cōmemorata totus statim exhorruerit, uicemq; suam uehementer doluerit, quòd ad hæc animum antea non aduerterit, & aliqua humanæ mentis perturbatione oppressus, portentorū huiusmo

huiusmodi atq; monstrosarum opinionum suarū constan-
tissimo atq; sanctissimo reip. iudicio anteposuerit. Ac pro-
fecto cum hæc Mart. Luterus de summa illa diuinæ natu-
ræ bonitate tam impie pronunciet, ut iam nō minus uerbo
quàm antea re, omnē funditus religionē tollat: cū homines
deo acceptissimos, uel Deū potius ipsum Opt. Max. ma-
lorum geniorū furiarūq; ipsarū partibus fungi cōfirmet:
nō sane uideo, neq; quēadmodū ipse se omnis erroris ex-
pertem esse, de quo tamē uno omniū apud uos gloriatur,
cōpertū habere possit, qui uiros plane diuinos à deo ipso
densa quadā & tetra impietatis caligine occæcari dicet:
neq; quomodo cōtra religionem sentire non dicendus sit,
& facere, qui deum immortalē ex damnata Manichæi sen-
tentia malorum autorem constituat atq; defendat. Neq;
uerò interea homo cæteris in rebus memoria plane nulla
& stultus, nec tam cæcus est, nec perditū illius consilij sui
tam immemor, quin quod plurimis mortalibus & gratum
& iucundum fore speret, id his monstris callide, neq; ta-
men non portentose semper admisceat. Cuius quidem ge-
neris sunt illa, ut interdictum certis anni diebus, ouorum,
quadrupedū, auium, lactis, cæterorumq; eòdem pertinen-
tium in mensis usum omni sublata religione repetamus, ne
solēnia ieiunia obseruemus, ne nos ipsi sacerdotibus Chri-
stiano ritu deferamus, qua tamen ex re, cum se in magna
apud omnes sacerdotum ordines offensa futurum uideret,
alia statim ratione ab ijs qui incontinentiores essent, gra-
tiam inire instituit. Multis enim ante omnia uerbis exe-
cratus eorum sententiam, qui sacerdotibus cœlibatum
indixissent, nō curionibus modo & sacrificulis omnibus,
sed ipsis etiam sacrorum antiistitibus, nescio an multarum
etiam nuptiarum, ducendæ certe uxoris ius atque pote-
statem

statem

statem fecit. Verum nihil facile apud impios popularius ea disputatione apparuit, qua ille improbis omnibus probare conatus est, neminem unum à Iesu Christo Christianæ ciuitati esse præfectum, sed pari omnes in administranda republica iure atque potestate Christianos esse uoluisse. Quod quid aliud tandem est, nisi seditiosissimo uel etiam stultissimo cuique summam perturbandæ, atque adeo impunc euertendæ reipublicæ facultatem dare? Sed huiusmodi sermo reijciatur in eum locum à nobis totus, ubi cum Luteri sententia quasi pedem collaturi sumus. Nunc enim qualis eius esset doctrina, uobis breuiter significandum à me fuit. Atque ita certe, ut mea quidem fert opinio, tota se res habet: à primis illis disputationibus, in quibus nescio quàm recte (nam illas etiam uehementer à quibusdam improbari iam audio) ingeniose certe & argute nonnulla mihi quidem tractare est uisus, nunquam aliud in alio sceleratus miscere destitit. Nam primum uel summa illa Pont. Maxi. denunciatione incitatus, uel operarum suarum audacia & manu iritatus atque elatus, ruere statim cœpit, & ita insanire, ut optimum quenque totis uoluntatibus cōscinderet, summum ipsum Pō. Græco uerbo Christi hostem appellaret: Cōstantiensem illum cōuentum, impiorum cōciliabulum diceret: Sanctam heroum nostrorum memoriam contumeliosissime exagitaret: nō priuatis parceret, nō magistratibus, nō principibus: nullius denique ordinis: ne ipsius quidem Reip. omnem omnino rationem duceret: id ipsum interim ubique confirmans, omnes nos desipere, omnes delirare, omnes dementes esse: unum se in rectam religionis uiam ingressum, & recta solū sapere, et errare iam nullo modo posse. Deinde quæcunque à seditiosissimo quoque iam olim turbulente excogitata essent, ea omnia undique

undiq; colligere, collecta impudenter explicare, explicata quasi diuinitus probata perditte dedere atque tueri instituit. Existimans, opinor, si singulos insigne aliquod et audax facinus nobilitare potuisset, se quidem fore omnium post hominum memoriam factiosorum longe notissimum, qui omnes unus omnium seditionum causas tam longo interuallo repetitas audacissime retulisset. Quae quidem omnia eo parum diligenter adhuc à nobis considerata esse arbitror, quòd ille animos uestros rerum praesentium odio iam per se nonnihil commotos, feruidis suis etiam concionibus ita incenderit & inflammavit, ut non quid ipse de deo, de religione, de rep. de maiorum nostrorum institutis sentiret, sed quam uehementer, quam nonnunquam etiam uere iusteq; in mores, in uitia, in tempora peroraret, semper animaduertentis. Hoc enim habet asperum illud & in criminando uolucere atq; incitatum & uibrans orationis genus, ut si in causam praesertim principum, quorum nescio quomodo semper grauamur imperia, aut etiam minime popularem & inuidiosam apud homines minime malos exerceatur, audientium animos facillime rapiat, plurimumq; illi & qui dicat, admirationis conciliet, & quem contra dicatur, odij maleuolentiaeq; statim concitet. Quod ipsum uobis hac in re usu uenisse profecto iam uidetis. Est enim ut probe scitis, cum ipse Martinus Luterus homo mire criminofus, quiq; in dicendo uerba celeriter multa uolens atq; profundes stomacho saepe iracundiaq; quasi iusta quadam indignatione effervescat, tum uero ea hominum ubiq; fere improbitas atque sacerdotum etiam multorum indignitas, ut qui se in eorum acriter insectandis uitijs exerceat, is non modo flagitia sua alienis criminibus facile tegat atque occultet, sed quadam etiam sanctitatis ac religionis opinione uehementer prom

m batus,

batus, eo potissimum nomine uulgo commendetur. Itaque dum Mart. Luterum nec sine ingenio, nec sine causa, nec sine cupiditate, tum uero singulari quadam audacia, & uultu in primis atq; amictu ad popularē concionem compositum, cum ciuitatis nostrae moribus solute & acerbe rixantem, dum quorundam in rep. principum turpitudinem & infamiam publico odio subijcientem, dum atrocissimis uerbis & contenta uoce, de ariolis, de maleficis nescio quibus mulierculis ostenta facientem, attoniti miramini, dum uel in eum mirificas quasdam pugnas, & tragicas suas commemorantem strages stupefacti intuemini, uel ad certos eius commentarios in eandem fere rationem feruentissime conscriptos, quasi ad saxa quaedam adherescitis: deniq; dum graui & caeco eorum qui reip. praesunt, odio ducti, in Luteri impietatem editos a doctissimis optimisq; uiris libros negligitis, aut si quando in manus inciderunt uestras, lente ac fastidiosae, nec ullo eos ordine legitis: sic eius quem unum adhuc diligenter & attentis animis exaudistis, tum orationis impetu & nouitate, tum scriptorum assiduitate quotidiana capti, uincti, abducti fuistis, ut de ipso existimaretis sanctissime, qui de deo ac repub. Christiana sentiret pessime, & eos auersaremini quasi scelestos, quos ne ille quidem adhuc negarit esse Christianos. Atqui Christianum esse hominē, hoc est tū de deo, tum de religione nostra bene existimare, satius est etiā, si non ab omnibus humanis uitijs plane sis liber, quam si cū libidinis atq; omnis auaritia sis expers, tamē de deo sentias impie, de persuasione Christiana loquare impure, de rep. ipsa cōsilia in eas sceleratissime. Verū antequam ad cōuellendam omnē Mart. Luteri disputationis rationē aggrediamur, uos etiā atq; etiā admonitos uelim ne hoc difficilius excolēdos uos nobis sanādosq;

dosq; prebeatis, quod à uobis, qui quidē hic estis, omnino pauci, alios itē complures in sentētiam suam perduxisse ille uideatur. Neq; enim decet, neq; certe cōuenit uos, quos ego minime omnium agrestes esse scio, minimeq; pertinaces fore iudicauī, leuissime atque perditissime prouinciæ illius plebis multitudine temere cōmoueri: quæ cū omnium rerum et sacrarū in primis sit imperitissima, tū uero nihil habeat in optatis prius quā ut præsens reip. status quauis semper ratione cōmutetur. Hi enim sunt iā olim descripti et à sapientissimo quoque notati multitudinis mores: Laudare præterita, odisse præsentia: cupere futura: idq; eos ipsum optare, etiam ut nulla melioris spes status eis ostendatur. Quid illam igitur nō facturam uel ausuram certe censendum est, si quis infinitæ licētiae ac summæ impunitatis spē, hancq; ipsam quasi deo autore uulgo afferat? Nam quod aliquot etiā non omnino pessimos neq; postremæ sortis homines cū Lutero facere, nulloq; negotio ab eo persuasos in istam sentētiam protinus isse admiramini: ego uero aliquando sum miratus tantū in Christianorū hominū nōnullis inesse leuitatis, ut cū tanta de re etiā atq; etiā deliberandum esset, statim tamē et temere pluris furiosi istius nebulo nis somnia et optata, quā perpetuū reip. cōsensum atq; iudiciū faciundū existimarēt. Verū postea quā circūspectis rebus oibus atq; etiā repetita ex literarū monumentis ueterū seditionū memoria, eoq; in primis mihi proposito, quod et Christus ipse et Legati eius de cōcordia sanctæ ciuitatis sæpius dissoluēda sareiēdaq; prædixissent: ipse me collegi equidem: neq; rē secus adhuc cecidisse cognoui, quā par fuerat, neq; aliū atq; ciuiles superiorū tēporū motus exitū habuisset, partes istas finē habituras esse iudicauī. Etenim cū hereses illæ alijs atq; alijs temporibus non præfecturā

modo aliquam ut hæc, aut etiam Prouinciam, sed uniuersum penè terrarum orbè summo plausu peruagatæ essent: perfectum est tamen cū amplissimi collegij constantia, atq; ipsorum Pontificum uirtute, tum bonorum consensu atq; summa causæ ipsius æquitate, ut omnes tandem multitudinis quoque iudicio damnatæ & ad nihil redactæ prorsus extinguerentur. Quis Nestoreo quodam tempore uulgo gratiosior? quis Arrio aliquando etiam potentior? quis Dioscoro popularior? quis Montano sectatorū copijs munitior? quis Apollinari iuniore uel in differendo acutior, uel in sacrorum librorum lectione diligētior, uel principum in repub. uirorum amicitijs illustrior? Quid? an cæterarum factionū ducibus autoritatem initio & multitudinis cōspirationem defuisse arbitramini? Floruerunt omnes opibus, floruerūt artibus, uiguerūt ingenio, eloquentia, industria. Ab omnibus deniq; uel nature, uel fortune, uel studiorū ornamentis instructiores illi cum fuissent & paratiores, quàm Martinus ipse Luterus, quātumuis ambitiosus, hodie uel optare audeat, iacuerūt tamen ad extremum omnes, obsoletisq; et extinctis tandē eorum partibus recuperauit ius suum respublica: atque ita recuperauit ut summi Pōtificis & amplissimi collegij decreta quàm minime omniū popularia, sed seuera & improbis tristia, ualerēt tamen, eamq; inter mortaleis omnes, quam etiā nūc habent autoritatē assequerentur et obtinerēt. Et quia nōnullos uestrū repētina unius aut alterius municipij imperitæ multitudinis defectio, quasi diuinitus facta religiosius commouere uidetur: tantum abest ut id bonis diuinæ nolūtatis significationē det aliquā, ut etiā malesuadæ noxæ fraudibus factū esse iudicetur. An nō uidetis ita multitudinis ingenio cōparatum esse, ut uulgus deterrima quæq; celerissime am

me amplectatur: ad ea quæ sint optima, cunctantius semper
 & diffidentius accedat? Ecquid prisco illo deorum cultu
 turpius fuit, flagitiosius, sceleratius? attamen mortales om-
 nes extra Iudeos & paucos de cæteris gentibus sapien-
 tiores quosdam, nulla neq; sanè causa adducti, neq; ui ma-
 iore coacti, eum statim cupidissime complexi quasi legiti-
 mum ac etiã de cælo in terras demissum diu probauerunt.
 Ecquid contra Christi Opt. Max. uel doctrina diuinius,
 uel uita sanctius, uel potentia illustrius unquã extitit? Ab
 eo tamen ipso ex omni populo Hebræo, cui quidem ille om-
 nium uatum oraculis promissus esset & expectatus, uix
 duodecim quos ad diuinã causam adiungeret, repertos esse
 uiros nõ ignoratis: atq; hos ipsos tam infirme animatos, ut
 unius eorum perfidia proderetur, à reliquis metu desertus
 & destitutus in sceleratas ac crudeles hostium manus mi-
 serabiliter deueniret. Conferte (quæso) aliquando Iouis
 hominis cõtaminatissimi, conferte, si lubet, etiam Mahu-
 metis impurißimi superstitiones cum sacrosancta & diui-
 na Christi Opt. Max. religione atq; pietate: desinetis enim
 scio, istã desertorũ uel transfugarũ potius multitudinẽ tan-
 toperè admirari: quæ tamẽ ipsa si nobis qui non humana
 & externa seditiosorũ uocabula induimus, sed unũ Chri-
 sti nomen sequimur, Christianiq; & dici & esse uolumus:
 si nobis inquã multitudo ista cõparetur, ne exiguæ quidẽ
 priuati alicuius familie rationem ad celeberrimã ciuitatis
 frequẽtiã habere reperietur. Atq; ut institutæ orationis
 exitũ aliquãdo expediã: quoties uobis in mētẽ ueniet Lu-
 terũ paucis annis populariũ suorũ multos in sententiã istã
 adduxisse: facite ut eodẽ respiciatis tẽpore, primũ quodnã
 hominũ genus cũ eo in reimp. cõiurarit. occurrẽt uobis sci-
 licet præter eos, quos hic bene paucos honestiores uideo,

caupones tantum, stabularij, muliones, lanij, factores, cupediarij, ganeones, belluones, decoctores, fures, sicarij, percussores, latrones, ac reliqua istiusmodi hominũ turba atq; colluuiò, & quasi quoddam seditio-
 num seminarium, quos quidem ille institutis suis non ad bonam frugem traduxerit (hoc enim & bonis omnibus optandum fuit, et ab eo certe, qui se hodie Christianæ uirtutis æmulum unum esse gloriaretur præstandum) sed ad omnem magis petulantiam, audaciam, immanitatem suis concionibus & scriptis inflammari. Deinde uobis proponite quibus uoluptatum illecebris, quibus licentiæ & impunitatis pollicitationibus miseram ac perditam illam plebis fecerit, et hodie uinctam teneat homo apud sobrios quidem & intelligentes rerũ existimatores indocta arrogantia stultissimus, sed ad capiendos imperitiæ multitudinis, concitandos que uulgi animos apprime eruditus, & longe post homines natos ueterator improbissimus atq; audacissimus. Tum uero cogitatote, turpissimas quasq; seditiosorum causas subitis incrementis quidem prouectas illas processisse, sed nullis omnino radicibus nixas, ad tristes semper exitus atq; foedissimos casus properasse. Rei uero publicæ & processus initio tardos fuisse, & statum grauissimis sæpe tempestatibus iactatum multa discrimina subiisse: sed euentu tamẽ eiusce modi, ut uictrix ad extremum pietas, & uictoriam de impietate iustissimam semper retulerit, & gloriosissimum superisq; hominibusq; plaudentibus triumphum egerit.

Quatuor quæ subsecuturæ erant orationes,
 immatura morte non absoluit.

CHR I